

חדש KISLEV TEVET ROŠ CHODEŠ

VĚSTNÍK ŽIDOVSKÝCH NÁBOŽENSKÝCH OBCÍ
V ČESKÝCH ZEMÍCH A NA SLOVENSKU



Foto jd.

חנוכה שמח – VESELÉ SVÁTKY CHANUKA

(Staronová synagoga a Židovská radnice, Langweilův model Prahy, 1826–1837.)

ANTISEMITISMUS V ČR 2024

FŽO v ČR zaznamenala v roce 2024 celkem 4694 antisemitských incidentů. Ve srovnání s rokem 2023, kdy bylo registrováno 4328 incidentů, tak došlo k nárůstu o 8,46 procenta. V dlouhodobém horizontu představují data za uplynulý rok historické maximum, nicméně trend skokového nárůstu, který byl patrný v předchozích letech, se výrazně zpomalil. Analýza statistických dat však ukazuje, že po událostech 7. října 2023 se dramaticky zvýšila závažnost antisemitských incidentů.

K antisemitsky motivovanému násilí dochází v České republice pouze výjimečně. Rok 2024 přinesl v tomto ohledu se čtyřmi případy fyzického útoku rekord za dobu sběru dat. Všechny fyzické útoky se odehrály v kontextu reakcí na konflikt na Blízkém východě.

Na konci ledna 2024 došlo k pokusu o žhářský útok na synagogu v Brně. Improvizované výbušné zařízení našťěstí selhalo.

Přesto však stále platí konstatování, že ve srovnání s jinými státy a regiony zůstala v roce 2024 Česká republika pro židovskou komunitu bezpečnou zemí.

Celé znění Výroční zprávy o antisemitismu za rok 2024 je k dispozici v digitální podobě na webu FŽO. *fžo*

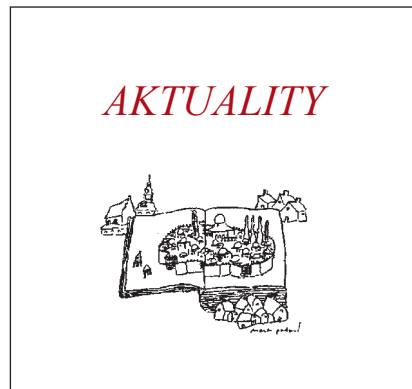
KONDOLENCE

Federace židovských obcí v České republice vyjádřila upřímnou soustrast nad úmrtím kardinála Dominika Duky O.P., emeritního pražského arcibiskupa a českého primase. Ve svém prohlášení ocenila jeho osobní statečnost, otevřenost k dialogu a dlouhodobý zájem o židovsko-křesťanské vztahy.

„Vyjadřujeme upřímnou soustrast k úmrtí kardinála Dominika Duky. Zůstane v naší paměti jako výrazná postava veřejného života a svědek víry v době totality. Vážili jsme si jeho otevřenosti k mezináboženskému dialogu a jeho vnímavosti k tématům šoa a boje proti antisemitismu.“ *fžo*

MODLITBA A VZPOMÍNKA

Pietní vzpomínka na křišťálovou noc a její oběti se uskutečnila dne 10. listopadu 2025 v Žatci. Pietní akt se konal na židovském hřbitově za účasti nového velvyslance Státu Izrael v ČR, jeho excelence pana Amira Weissbroda. Z německého velvyslanectví se zúčastnil přidělenec obrany pplk. Rüdiger Hein-



rich. Spolu se starostou města Radimem Laiblem, předsedou Židovské obce Teplice Michaellem Lichtensteinem, předsedou Nadačního spolku Saaz/Žatec Otokarem Löblem, předsedou spolku Rodáci Žatec Petrem Šimáčkem, majitelem synagogy Danielem Černým a dalšími hosty uctili památku obětí holokaustu u pamětní desky zapálením svíček, modlitbou a tichou vzpomínkou. *kt*

CENA PAMĚTI NÁRODA

V pondělí 17. listopadu převzalo v Národním divadle v Praze pět osobností, které v minulosti čelily politickému tlaku a postavily se komunismu, cenu Paměti národa. Cenu získali političti vězni Milena Sedláčková a Jaroslav Vrbenský z Česka, sociolog a politik Fedor Gál a Emil Sedláčko ze Slovenska a Nadija Kalinčenkova z Ukrajiny. „Z odkazu těchto lidí vyrůstá naše státnost, suverenity a národní uvědomělost. Těmto lidem vděčíme za to, že žijeme ve svobodě. A těmto lidem jsme také zodpovědní za dnešní stav společnosti,“ uvedl ředitel Post Bellum a zakladatel Paměti národa Mikuláš Kroupa. *jd*

ULICA J. TISU PREMENOVANÁ

Ulica Dr. Jozefa Tisu vo Varíne bola od 1. januára 2025 premenovaná na Ulicu Mons. Jozefa Nogu. Na rokovaní zastupiteľstva v decembri minulého roka o tom rozhodli obecní poslanci. Ná-zvoslovná komisia navrhla nový názov Ulica SNP. V pripomienkovom konaní zaznamenala obec deväť pripomienok, pričom poslanci na novembrovom rokovaní zastupiteľstva vyhovelí tej, ktorá navrhovala pomenovať ulicu po varínskom rodákovi a pápežskom prelátovi Jozefovi Nogovi. J. Noga bol od roku 1990 žilinským dekanom, zomrel už ako 55ročný, pričom mal priateľský vzťah s našou komunitou. *ŽNO Žilina*

POZITÍVNA SPRÁVA Z RAJCA

Pred niekoľkými mesiacmi odstránili z bývalej fary v Rajci tabuľu, ktorá pripomínala pôsobenie J. Tisa ako farára v tomto meste. Teraz prichádza ďalšia pozitívna správa. Na námestí mesta stojí od roku 2011 busta prominenta vojnového slovenského štátu Ferdinanda Ďurčanského, ktorý sa v meste narodil. Jej odhalenie však vyvolalo obrovskú kritiku zo strany historikov, aktivistov, ŽNO Žilina, ÚZ ŽNO a aj Zväzu protifašistických bojovníkov. Ďurčanský bol právnik, politik, novinár a pedagóg, ktorý sa stal ministrom zahraničia prvej Slovenskej republiky. Bol tiež významným predstaviteľom Hlinkovej slovenskej ľudovej strany. Po druhej svetovej vojne bol odsúdený na smrť ako vojnový zločinec, pred trestom však ušiel do zahraničia. Dodnes je považovaný za jedného z iniciátorov protizidovskej politiky vojnového slovenského štátu. Aktivisti roky upozorňovali na bustu a dostalo sa to do rúk polície aj prokuratúry. Hoci sa priklonili na stranu aktivistov, nemali zákonné páky na to, aby spomienka na Ďurčanského bola odstránená. Napriek tomu socha z centra zmizla. Poslanci mestského zastupiteľstva vo štvrtok 14. augusta odhlasovali návrh na odstránenie busty, stať sa tak malo do troch mesiacov. A tak sa aj stalo. Konečne došlo k náprave smutného rozhodnutia bývalého primátora Rajca Jána Rybárika, ktorý presvedčil vtedajšie mestské zastupiteľstvo, aby bola Ďurčanského busta umiestnená na námestí. *ŽNO Žilina*

OBSAH

Cena Hany Volavkové 3
Komentár k Tóře 4–5
Rozhovor s Michaellem Francem 6–7
Tam u viníc – 80 let od nalezení hrobu maďarských Židů u Mikulova 8–9
Alešville – o retrospektivě Aleše Veselého v Národní galerii 10–11
Hrdinovia v Žiline – kniha nielen o pamätnej izbe Vrba a Wetzlera 12
Židia v Galante 13
Syrakusy a jejich Židé 14–15
Podzim v Temešváru 15
Maxim Gorkij: Blbost je nevyhlídělná nemoc 16–17
Výběr z českých médií 18
Izrael: Válka – minusy i plusy 19
Zprávy, kultura, inzerce 20–22
Zprávy z obcí 23
Zprávy ze světa 24
Rejstřík I–IV

Cena Hany Volavkové za mimořádný přínos židovské kultuře byla v letošním roce v Židovském muzeu v Praze založena z několika důvodů, jež spojují uctění památky významné osobnosti české židovské kultury s podporou a oceněním současné tvorby, činnosti a badatelské práce.

Má za cíl oceňovat organizace či jednotlivce, kteří významně přispívají k rozvoji, uchovávání nebo šíření židovské kultury v českém i mezinárodním kontextu. Tím Židovské muzeum navazuje na vlastní poslání být živým centrem židovské kultury. Cena zároveň upozorňuje na hodnoty tolerance, vzdělanosti a paměti – tedy ideály, které Hana Volavková celoživotně zastávala. Spojuje odkaz Hany Volavkové s dnešními tvůrci či badateli, kteří její úsilí naplňují v nových podobách.

Na slavnostním benefičním večeru, který se uskutečnil 6. listopadu v sále pražské Židovské radnice, byla Cena Hany Volavkové předána vrchnímu zemskému rabínovi Efraimu K. Sidonovi. Důvody, pro které mu byla udělena, shrnul předseda Správní rady ŽMP v laudatiu, které přetiskujeme.

„Hana Volavková byla osobností jistě nevšední. Její soukromý život rozhodně nebyl procházkou růžovou zahradou. Naopak – židovský původ pro ni znamenal překonání překážek, které nebylo lehké zvládnout,“ uvádí se v textu Ústavu dějin umění AV ČR, věnovaném zakladateli a dlouholeté ředitelce pražského židovského muzea. Její jméno nese i cena za mimořádný přínos židovské kultuře, kterou Židovské muzeum v Praze uděluje letos poprvé. Důvod, pro který vznikla, je v zásadě dvojitý: uctít památku Hany Volavkové a připomenout její zásadní význam pro zachování existence pražského židovského muzea, proměny Pinkasovy synagogy v památník šoa i představení souboru dětských kreseb z Terezína doslova po celém světě. Druhým záměrem pak je každoročně ocenit jednotlivce nebo organizaci, kteří významně přispívají k rozvoji, uchovávání a šíření židovské kultury v domácím i mezinárodním měřítku.

Židovské muzeum hledalo a také našlo osobnost, která, podobně jako Hana Volavková, je v posledních několika desetiletích zásadní autoritou nejen pro naši židovskou pospolitost, ale také pro nejširší veřejnost v Čechách a na Moravě. Je jí dlouholetý vrchní zemský a donedávna vrchní pražský rabín Efraim Karol Sidon, člověk, který se ctí prošel zkouškami a nástrahami, které měl totalitní režim v druhé polovině 20. století připravené pro každého, kdo chtěl svobodně žít a dýchat. Na konci šedesátých let byl Sidon známým noviná-

Prvním laureátem Ceny Hany Volavkové se stal vrchní zemský rabín **EFRAIM KAROL SIDON**



Ředitelka ŽMP Pavla Niklová a E. K. Sidon při předávání ceny. Foto ŽMP.

řem, scenáristou úspěšných filmů a respektovaným spisovatelem, kterému byla po srpnu 1968 znemožněna jakákoli publikační činnost. V roce 1977 se jako signatář Charty 77 stal předmětem stálé pozornosti StB, která ho vedla pod hlavičkou třídního nepřítele a agenta sionismu. V těch letech se Sidon stal na své pozvolné, ale soustavné cestě k podstatě židovství pevnou součástí minjanu Staronové synagogy.

Když ho potom systematické pronásledování a nemožnost uživit sebe a rodinu přinutily v roce 1983 k emigraci, odjížděl do Německa s jasným cílem věnovat se judaistice. V Heidelbergu navštěvoval Vysokou školu pro židovská studia, rabínská studia dokončil v roce 1992 v Jeruzalémě. V témže roce se stal vrchním pražským a zemským rabínem.

Během více než třiceti let, která od té doby uplynula, rav Efraim Karol Sidon přesvědčivě dokázal, že člověk, který se hlásí k ortodoxnímu židovství, může žít relativně bez problémů uprostřed české společnosti, aniž musí rezignovat na některý z principů, které ho zavazují. Že existence různých vyznání či pohledů na svět vedle sebe může vést, pokud nechybí dobrá vůle, ke vzájemnému obohacování a užitku.

Během svého působení v roli vrchního zemského rabína se Efraim Karol Sidon významně zasadil o vznik Lauferových škol, přeložil Pět knih Mojžíšových a řadu dalších náboženských textů z hebrejštiny, vedl a vede bohoslužby ve Staronové synagoze a po několik období byl také členem správní rady ŽM. Pro českou veřejnost se stal přirozeným a příznivě vnímaným představitelem židovské pospolitosti.

Vedle toho, že po roce 1989 opět vycházely jeho starší beletristické a dramatické práce, připomněl se Karol Sidon v letech 2014–2018 opět jako prozaik. Tetralogie *Kde lišky dávají dobrou noc* je dílem, které na velké ploše (přes 2000 stran) dokázalo, jak významné místo v česky psané literatuře posledních desetiletí mu patří a že Státní cena za literaturu, kterou převzal v roce 2019, mu byla udělena zcela po právu. Stejně tak jako Řád T. G. Masaryka, který mu udělil prezident Václav Havel v roce 2002.

Už tento zcela neúplný výčet by dokázal přesvědčivě odůvodnit, proč se prvním laureátem Ceny Hany Volavkové stává právě Efraim Karol Sidon. Ale podívejme se na závěr ještě jednou na začátek, na to, co bylo řečeno o Haně Volavkové, totiž že „byla osobností jistě nevšední. Její soukromý život rozhodně nebyl procházkou růžovou zahradou. Naopak – židovský původ pro ni znamenal překonání překážek, které nebylo lehké zvládnout.“ Něco velmi podobného by se v této souvislosti dalo říci i o osobnosti Efraima Karola Sidona. Což je jen další důvod k tomu, aby se prvním laureátem ceny Hany Volavkové stal právě on. Mimo jiné jako starému příteli mu k tomu ze srdce blahopřeji.

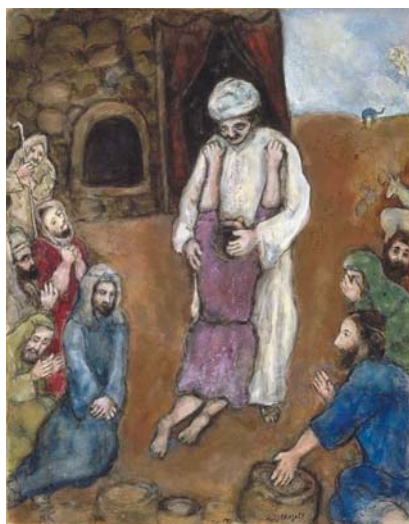
JIRÍ DANÍČEK

PŘIJETÍ TRESTU MÍSTO PŘIJETÍ VINY (Vajigaš)

Prvními slovy oddílu Vajigaš dospívá biblický příběh Josefa a jeho bratrů vyvrcholení. Až do tohoto okamžiku Josef alespoň navenek podezíral své bratry z vyzvědačství. Je to dáno tím, že zatímco je ani nenapadlo očekávat, že se ve vladaři Egypta střetnou s bratrem, kterého prodali do otroctví, on *poznal své bratry, když je uviděl. Sám se jim poznat nedal a mluvil s nimi zhurta: „Odkud jste přišli?“ a oni řekli: „Ze země Kenaán, nakoupit obživu.“* Ostatně asi není divu, že jej nepoznali, protože ho prodali, aby si tím dokázali nepravdivost jeho snů, že jim bude vládnout. *Josef si však na sny, které se mu zdály, vzpomněl a řekl jim: „Jste vyzvědači, přišli jste spatřit hanbu té země!“* Přitom však naráží na skutečný důvod, který je sem před něj přivedl, a líčí těmi slovy situaci nevědomého očima vědoucího. Nevědomky se totiž stali hledači vlastní viny, již poskvrnili svatost země, ve které přebývají. Věděl, že se s nimi dříve nebo později setká, a trpělivě čekal, až přijdou, aby jim ji krok za krokem pomohl najít. Vypravěč mohl vzpomenout i snů obou spoluvězňů, jejichž správný výklad ho přivedl k takřka absolutní moci, ale stupňovat napětí už nemá smysl. Musí začít a zůstat u svých snů.

Před léty to byli jeho bratři a otec, kdo mu je vyložili. Když bratrům vyprávěl sen o snopech, které se ve snu klaněly jeho snopu, řekli, „*chceš nám kralovat a vládnout*“. A protože si na to vzpomněl, řekl jim nyní: „*Jste vyzvědači*“ atd., protože fakticky toužili spatřit živého Josefa. Poněkud jinak než jeho bratři přijal druhý sen jeho otec. Když Josef vyprávěl, že *viděl Slunce a Měsíc a jedenáct hvězd, jak se mu koří, obořil se na něj*, ale ne proto, že by sen prozrazoval synovu touhu po moci. *Když to vyprávěl svému otci a svým bratřím, jeho otec se na něj obořil a řekl mu: „Co je to za sen, který jsi snil? Přijdeme se ti k zemi poklonit já, tvá matka a tví bratři?“* Obvyklý výklad této pasáže se vztahuje k problematice výkladu snů. Z tohoto hlediska nelze přehlédnout, že i prorocké sny mohou obsahovat závadějící informace nebo prostě plevy. V tomto případě to byla informace o Rachel. Nemohla se Josefovi kořit, poněvadž již zemřela. Jestliže se mu přesto

KOMENTÁŘ K TÓŘE PRO TENTO MĚSÍC



Marc Chagall: Josef se dal poznat bratrům, 1931.

zdálo, že je živá, jeho sen prozrazoval, že se se smrtí své matky dosud nevyrovnal. Ještě méně je z toho pochopitelné, že na něj bratři žárlili. *Bratři na něj žárlili, on však tu věc nespouštěl z mysli.*

Dává to smysl jen v souvislosti s tím, že ho otec miloval více než ostatní syny, protože byl prvorozeným synem jeho matky Rachel. To synům její nemilované starší sestry Lei zavdávalo důvod k obavám, že by Jaakov nemusel uznat prvorozenství Rubena, syna Lei, a přenést je z Rubena na Josefa. A je tu ještě jiný důvod, proč mohli bratři na Josefa žárlit právě proto, že pokládá Rachel za živou. Rachel totiž nezemřela do té míry, že by její duše nemohla volat k Bohu kvůli ztrátě jejich synů, odvečených do zajetí, jemuž neviděla konce. Připomeňme, že zemřela v Jaakovově náručí při porodu Binjamina, toho Binjamina, kterého jí Jaakov slíbil střežit jako oko v hlavě a kterého Josef našel z krádeže poháru, z něhož údajně věstil budoucnost. Pohybujeme se ve světě legend, který může připadat laikovi smyšlený. Jestliže nechápe prameny, pravdivla a smysl ústně tradované Tóry, nepo-

rozumí ani tajemství Binjamina, Syna pravice, a pravého důvodu, proč ho odmítal pustit z ruky. Na Binjaminově území založil král David chrám, který postavil jeho syn Šlomo, oba z kmene Jehuda. S tímto vědomím je také třeba číst Jirmehovo proroctví 31,14–20 jako svého druhu komentář k Josefově snu o Rachel, živé jen proto, aby svým nářkem nad svými syny vzbudila Hospodinův soucit s jeho syny, *protože jich už není.*

Chápeme-li Boží příběh na zemi jako nejvyšší stupeň Boží přítomnosti v lidském světě, nesmí nám uniknout Mošeho požehnání Benjaminovi a Jehudovi. *Binjaminovi řekl: Miláček Hospodinův at'na něm bezpečně spočívá, po celý den jej pokrývá a mezi jeho rameny sídlí.* Je řeč o šechině, Boží přítomnosti ve věčném třetím chrámu, až Bůh vyslyší modlitbu Jehudy a přivede vykoupení rukou Davida syna, jak řečeno: *Vyslyš, Hospodine, hlas Jehudy, a přiveď ho k svému lidu. Má mnoho rukou, a ty mu poskytněš pomoc od jeho nepřátel.* Kmen Benjamin tvoří fyzický most mezi Josefem a Jehudou a v duchovním slova smyslu zachytýl prvek míru mezi Jehudou a Josefem.

At'řekneme cokoli, říká Josefovi, stejně se neospravedlníme, Bůh nalezl vinu na tvých služebnících a nám nezbyvá než přijmout trest. A Jehuda k němu přistoupil a řekl: „Pane, dovol svému služebníkovu promluvit slovo k sluchu mého pána, a nehněvej se na svého služebníka, vždyť někdo jako ty je jako faraon...“ Přijímá tedy Josefův soud, že *jsou vyzvědači a přišli spatřit hanbu své země.* Není to poprvé, kdy si bratři spojili svou skutečnou vinu s tím, co skutečně spáchali. Šim'on a Levi, kteří nejdříve navrhovali Josefa zabít, řekli: *Provinili jsme se na svém bratrovi, když nás prosil o slitování, za to teď na nás přišlo toto neštěstí!* Přesto se Jehudův postoj zásadně lišil od jejich. Vždyť vlastně ani nedoznal vinu, ale přijal trest. Ne oni, to Bůh ji nalezl, a víc nemůže k vlastnímu hříchu říci. Proto ani nemluví o Božím trestu jako o neštěstí. Když Josef odmítne nabídku bratří, že raději budou jeho otroky jako Benjamin, nabízí mu výměnou za něj sám sebe. *Jak bych měl nyní přijít k tvému služebníkovu, svému otci, a ten chlapec by nebyl s námi, když je jeho život svázán s jeho životem?* Možná nám tu vypravěč vypráví, v čem se liší skutečná tešuva od té, v níž Bůh vidí jen zakopaného psa výmluv našich otců.

EFRAIM K. SIDON

BÝT SÁM SEBOU**Vajišlach (1M 32,3–36,43)**

Myslím si, že epizoda, v níž židovský národ získal své jméno – tedy když Jaakov v noci zápasil s neznámým protivníkem a dostal jméno Jisrael –, je zásadní pro pochopení toho, co to znamená být Židem. A také si myslím, že je důležitá pro pochopení toho, co to znamená být vůdcem.

Existuje několik teorií o totožnosti „muže“, který oné noci zápasil s patriarchou. Tóra ho nazývá mužem. Prorok Ozeáš ho nazval andělem. Mudrci říkali, že to byl Samael, strážný anděl Esavův a sklon ke zlu. Jaakov sám byl přesvědčen, že to byl Bůh. „Jaakov nazval to místo Pni-el a řekl: „Viděl jsem Boha tváří v tvář, má duše byla zachráněna“ (1M 32,30).

Domnívám se, že tuto část lze pochopit jen tehdy, když si připomeneme celý Jaakovův život. Jaakov se narodil drže se Esavovy paty. Koupil Esavovo prvorozenství, podvedl otce, aby mu požehnal. Když se ho slepý otec zeptal, kdo je, odpověděl: „Jsem Esav, tvůj prvorozený.“ Jaakov byl dítě, které chtělo být svým bratrem, protože Esav byl starší, silný lovec, a především byl otcovým oblíbencem. Mezi sourozenci panovalo napětí, které zesílilo, když Esav zjistil, že mu Jaakov ukradl otcovo požehnání: Přisahal, že až otec zemře, bratra zabije.

Jaakov uprchl do domu svého strýce Lavana, kde vznikly další konflikty. Vrací se domů, když se dozví, že se k němu blíží Esav se čtyřmi sty muži. Jaakov se vyděsil, bál se, že ho Esav hodlá zabít, a zoufal si nad tím, že nepřátelství jeho bratra nebylo bezdůvodné.

Té noci, když se po dvaadvaceti letech měl Jaakov znovu setkat s Esavem, zápasil sám se sebou; nakonec odhodil představa Esava, člověka, kterým chtěl být. Byl to zásadní moment v Jaakovově životě. Od této chvíle je spokojený s tím, že je sám sebou. Většina něco takového zažila. Není snadné překonat touhu být někým jiným, chtít to, co má on. A může trvat celý život, než zjistíme, kým jsme, a smíříme se se sebou i se světem.

A právě to je i jedna z velkých výzev vedení. Pro vůdce je snadné usilovat o popularitu tím, že bude tím, kým ho lidé chtějí mít – liberálem pro liberály, konzervativcem pro konzervativce, přijímáním rozhodnutí, která mu přinesou dočasný úspěch, místo toho, aby vycházela z vlastních principů a přesvědčení.

Z komentářů rabína Jonathana Sackse vybrala a přeložila A. Marxová.

BOHOSLUŽBY

v pražských synagogách kislev / tevet 5786 – prosinec 2025

Staronová synagoga

5. 12. pátek	<i>Veten tal umatar</i>	začátek šabatu 15.43 hodin
6. 12. sobota	VAJIŠLACH 1M 32,3–36,43 hf: Abd 1,1–21	konec šabatu 16.56 hodin
12. 12. pátek		začátek šabatu 15.41 hodin
13. 12. sobota	VAJEŠEV 1M 37,1–40,23 hf: Am 2,6–3,8	šachrit 9.00 hodin
		konec šabatu 16.56 hodin
14. 12. neděle	erev Chanuka – rozsvícení 1. světla ▲	
15. 12. pondělí	1. den Chanuka – rozsvícení 2. světla ▲▲	
16. 12. úterý	2. den Chanuka – rozsvícení 3. světla ▲▲▲	
17. 12. středa	3. den Chanuka – rozsvícení 4. světla ▲▲▲▲	
18. 12. čtvrtek	4. den Chanuka – rozsvícení 5. světla ▲▲▲▲▲	
19. 12. pátek	5. den Chanuka – rozsvícení 6. světla ▲▲▲▲▲▲	začátek šabatu 15.43 hodin
20. 12. sobota	ŠABAT 1. DEN ROŠ CHODEŠ TEVET šabat 6. den Chanuka MIKEC 1M 41,1–44,17 4M 28,9–15; mf: 4M 7,42–47 hf: Zach 2,14–4,7	konec šabatu 16.58 hodin
		rozsvícení 7. světla ▲▲▲▲▲▲▲
21. 12. neděle	2. den Roš chodeš tevet 7. den Chanuka – rozsvícení 8. světla ▲▲▲▲▲▲▲▲	
22. 12. pondělí	8. den Chanuka	
26. 12. pátek		začátek šabatu 15.47 hodin
27. 12. sobota	VAJIGAŠ 1M 44,18–47,27 hf: Ez 37,15–28	konec šabatu 17.02 hodin
30. 12. úterý	půst 10. tevet	6.14–16.49 hodin
2. 1. pátek		začátek šabatu 15.53 hodin
3. 1. sobota	VAJECHI 1M 47,28–50,26 hf: 1Kr 2,1–2,12	konec šabatu 17.08 hodin

Vysoká synagoga

Ve všední dny šachrit v 8.30 hodin, v pondělí a ve čtvrtek v 7 hodin.

Mincha ve všední dny ve 14 hodin, o šabatu po 12.20 hodin.

5. 12. pátek	mincha, kabalat šabat, maariv	15.43 hodin
12. 12. pátek	mincha, kabalat šabat, maariv	15.41 hodin
19. 12. pátek	mincha, kabalat šabat, maariv	15.43 hodin
26. 12. pátek	mincha, kabalat šabat, maariv	15.47 hodin
2. 1. pátek	mincha, kabalat šabat, maariv	15.53 hodin

Jeruzalémská synagoga

Bohoslužby se konají každou sobotu a o svátcích od 8.45 hodin.

17. prosince od 16 hodin

SVÁTKY SVĚTEL V JERUZALÉMSKÉ SYNAGOZE

**Požehnání pronese a čtvrtou svíci zapálí
vrchní pražský rabín David Peter.**

PODĚL ZDI KE KAFKOVÍ A ZPÁTKY

Rozhovor s česko-americkým psychologem Michaellem Francem

MICHAEL FRANC (nar. 1963) pochází z Prahy, do osmnácti let žil s rodiči v bytě na Novém židovském hřbitově. Vyučil se opravářem fotografických aparátů, roku 1981 emigroval přes Jugoslávii do USA, vstoupil k námořnictvu. V letech 1985–1997 už jako rezervista studoval filozofii, angličtinu, rétoriku, psychologii a psychofarmakologii na univerzitách v Kalifornii. Jako psycholog působil ve vězeňské službě, poté – až dosud – v americké armádě, současně má svou soukromou psychologickou praxi.

Jste v redakci časopisu Roš chodeš na Novém židovském hřbitově, v prostoru, ve kterém jste vyrůstal. Pokud se nemýlím, říkal jste, že sedíme v místnosti, kde byla ložnice?

Ano, tady byla ložnice mých rodičů, a dokud jsem byl malý, i moje, pak jsem spával vedle, tedy v našem obývacím pokoji, a pak v tehdejší kuchyni, abych rodiče nerušil pozdním příchodem.

Vysvětlím to: děda Hugo Klein a moje matka, tedy jeho dcera, byli za války internováni v Terezíně. Děda byl truhlář, velice talentovaný řemeslník, i když před válkou pracoval jako obchodník u Rotta, na Malém náměstí. Po osvobození se živil jako truhlář a pro pražskou židovskou obec vyráběl rakve, ale také nábytek, který i opravoval. Obec mu proto přidělila byt na hřbitově – současný ateliér Jaroslava Róny. V něm žil se svou manželkou, mojí babičkou, a mladší dcerou a jejím manželem Jaroslavem Pražákem. Nechápu, jak se tam všichni vešli.

Zajímat by vás mohlo, že tenhle můj strýc se přátelil s Jiřím Dienstbierem, disidentem a prvním porevolučním ministrem zahraničních věcí. A když se Dienstbier potřeboval ukrýt před Státní bezpečností, schovával se právě v bytě u Pražáků.

To byla dobrá skrýš. A vaše maminka s manželem získala sousední byt.

Ano, tedy místnosti vaší redakce. Děda měl dílnu v domku naproti, v místnostech vedle tahary a za ní. Vybavuje se mi, jak to tam krásně vonělo dřevem. Když děda zemřel, v dílně si ještě chvíli něco montoval můj otec, a pak se tam nastěhoval so-

chař Róna, někdy v 70. letech. Přátelili jsme se, i když on je asi o šest let starší.

Jaké to bylo, vyrůstat na hřbitově?

Když jsem byl kluk, připadalo mi to nádherné. Hřbitov byl zarostlý, hotová džungle; když bylo zavřeno, hrál jsem si na indiány a na kovboje. Učil jsem se tu jezdit na kole, na cestě podél zdi ke Kafkovi a po hlavní cestě zpátky. Pro malého kluka



Michael Franc přede dveřmi svého někdejšího domova.
Foto Kamila Svitáková.

to byl obrovský, úžasný prostor... Chodili za mnou kamarádi, abychom si hráli, lezli jsme na střechu domu (tedy obřadní síně), což bylo hodně nebezpečné. Lezl jsem i na půdu, to bylo moje království. Někdy si ze mě spolužáci dělali legraci, že bydlím na hřbitově, ale nebylo v tom nic antisemitského, dělali jsme si srandu jeden z druhého.

Chodili vaši rodiče nebo dědeček někdy do synagogy, drželi svátky?

Děda ano. Modlil se, měl talis, tefilin. Maminka to měla složitější, dědeček ji sice všechno z tradice naučil, ale nikdy se nemodlila. Dokonce jsme slavili Vánoce a pod stromečkem jsme měli chanukiju. Ježíšek v tom nebyl, jenom ten nazdobený

stromček. Takže to bylo takové, možná obvyklé, česko-židovské prostředí.

Babička, mamčinina máma, nebyla Židovka, a dokonce mámu nechala hned po válce pokřtít. Maminka vůbec nevěděla, oč běží, pak se zlobila, že ji babička podvedla, a jakmile jí bylo osmnáct, z církve vystoupila. Není sice halachická Židovka, ale určitě v sobě má víc židovství než křesťanství, prošla Terezínem, a jak jsem řekl, děda ji všechno učil. Každopádně se vždycky snažila všem pomáhat, tikun olam, náprava světa, pro ni byla hodně důležitá.

Já se taky vnímám jako Žid, věřím v judaismus – což by ale v Praze na řádné členství v obci nestačilo. Pan rabín Peter mi řekl, že kdybych chtěl být pohřben na Novém židovském hřbitově v našem rodinném hrobě, musel bych být nejprve spálen a stát se věcí. Věc, tedy urna s popelem, se pak dá do hrobu. Stejně to bude mít maminka.

V osmnácti letech jste emigroval. Jak jste plánoval odchod na Západ?

Nevím, zpětně to nedokážu říct. Byl jsem vyučený opravář fotoaparátů, ale to mě vůbec nebavilo. Měl jsem kamarády na Západě, takže jsem se moc nerozmýšlel, chtěl jsem prostě dobrodružství, na rodiče jsem nepomyslel. Mámě jsem řekl noc před tím, že odejdu přes Jugoslávii. Tátovi, který pracoval jako jemný mechanik v dílnách ČVUT, kde vyráběl pomůcky pro výuku, to pověděla máma a on se ráno se mnou přišel rozloučit k autobusu. Popřál mi hodně štěstí. Když jsem odjel a nevrátil se, zavolali si rodiče na policii. Tam příslušníkům řekli, že o tom, že odcházím do emigrace, nevěděli.

V Jugoslávii jste byl v nějakém uprchlickém táboře?

Ano, vlastně jsem se nebál, i když to tam nebylo úplně jednoduché, řádily tam různé gangy. Chodil jsem do města, na první místo si nepamatuji, to byl spíš opravdu kemp, v tom druhém už byly domky, ale moc Čechů jsem tam nepotkal.

Chtěl jsem do Německa, kde jsem měl příbuzné, nebo do Švédska, kde žil tátův kamarád. Ale procedura byla zdoluhavá a já byl netrpělivý. Nabídl mi tři země, které braly automaticky: Kanada, USA a Austrálie. V Americe jsem měl kamarádku, tak jsem si vybral USA s tím, že odamtud se vypravím do západní Evropy, do Německa. Ale to už se nestalo.

Jak jste se stal námořníkem?

Když jsem se poprvé oženil a čekali jsme dítě, potřebovali jsme peníze. Roku 1985 jsem se přihlásil k americkému námořnictvu. Absolvoval jsem základní výcvik, a protože jsem měl výborný prospěch, řekli mi, že si mohu vybrat jakoukoli specializaci. Ale dodali, že protože jsem přišel z komunistické země, mohu studovat jenom logistiku, v podstatě zásobování.

Tenhle kurz jsem taky zvládl výborně a přes všechnu předešlou byrokracii a opatrnost jsem získal místo logistika ve speciální jednotce v San Francisku, která vykonávala náročné a tajné operace. A když se dozvěděli, že umím fotografovat, nabídli mi dokonce místo fotografa. Ale nic výzvědného, spíš dokumentaristu.

U námořnictva jste zůstal dlouho?

Čtyři roky jsem to dělal aktivně, další roky jako rezervista. Začal jsem totiž studovat, poprvé v životě pořádně. Nejprve to byla bakalářská studia filozofie na Chapman University, pak magisterská studia angličtiny, rétoriky na stejné škole; nakonec doktorát z psychologie na Commonwealth International University a postdoktorandské studium psychofarmakologie na Alliant University. Celkem jsem studoval asi dvanáct let. Získal jsem práci na univerzitě, kde jsem vyučoval filosofii a psychologii, a později jsem ještě před získáním licence začal praktikovat psychologii ve vězeňské službě. Když jsem pak získal licenci, pracoval jsem ještě nějakou dobu pro vězeňskou službu, a pak jsem se vrátil k armádě jako psycholog, což dělám dodnes, a ještě k tomu mám vlastní praxi.

Kdo jsou vaši klienti?

Hlavně příslušníci tzv. zelených baretů, speciálních pohotovostních elitních jednotek. S těmi pracuji už pětadvacet let. Řeším s nimi posttraumatický syndrom, s tím někdy spojené nadměrné pití, nesoulad v soukromém životě. Ale nepracoval jsem jenom s elitními vojáky, někdy také s těmi řadovými, často mladými kluky, kteří nemají stejnou odolnost jako ti skvěle vytrénovaní chlapi. I když třeba ani neprošli náročnou akcí, mají mnohem těžší následky.

Dokážete jim pomoci?

Snad ano, protože mi věří či věřili. To je nejdůležitější, získat si jejich důvěru. Už se přátelíme, chodíme na pivo, když je jim zle, mohou mi zavolat, třeba o půlnoci.

Mimochodem California National Guard má kontakty s ukrajinskou armádou, ještě před ruskou agresí a na začátku války letělo několik našich kolegů na Ukrajinu. Takže americká armáda učila ukrajinské vojenské psychology, jak pomáhat lidem s posttraumatickým syndromem (PTSD).

Co je v takové pomoci nejdůležitější (pokud to lze říct jednoduše)?

Nelze. Za sebe mohu říct, že lidé, kteří prožili opravdu hodně těžké věci, se do normální společnosti vracejí složitě. Spousta věcí se jim nelíbí, třeba studenti, pokud se vracejí do školy, zjišťují, že jim vrstevníci vůbec nerozumějí, takže pak na školu nebo na práci kašlou. Snažím se – a to mluvím o amerických vojácích, ne o ukrajinských –, aby se dostali zpátky do školy, do práce, k manželkám, k rodinám. Někdy pomoc nechťejí, vyhýbají se jí – to je taky součást PTSD, odmítání pomoci, nepřiznání si, že ji člověk potřebuje. Někdy jsou poškozeni tak, že potřebují léky nebo hospitalizaci.

Vaše současná práce je ještě rozmanitější.

Pokouším se dělat *lifestyle medicine*, což je medicína životního stylu, je to teď hodně populární. Její podstata spočívá v tom, že se snaží lidem pomoci předcházet nemocem tím, že změní životní styl. Týká se to pohybu, jídla, spánku, sociálních kontaktů, vyhýbání se stresu, asi to znáte.

Já jsem ale studoval i filozofii, takže se snažím pomoci lidem najít to, co skutečně chtějí. Ty faktory – jako zdravá strava, pohyb atd. – jsou důležité, ale taky je důležité, co je pro toho konkrétního člověka nejzásadnější, co je smysl jeho života.

Když je někdo spisovatel, asi jeho životní styl nespočívá ve sportu a zdravé stravě. Aby měl jeho život smysl a on se cítil dobře, chce spíše sedět doma a psát, možná i kouřit...

Žijeme v tak složitém světě. Projevuje se to u vašich klientů?

Určitě. Už jen skutečnost umělé inteligence je stresující. Mladí lidé jsou nejistější než dřív, něco studují, pak zjistí, že jejich práci mohou vykonávat počítače. Pak se smysl života hledá obtížněji.

Máte pocit, že vám při všech bohatých zkušenostech a ve vaší profesi nějak pomáhalo židovství, rodinné zázemí?

Myslím, že ano. Dnes jsem se loučil s maminkou a ona mi říkala, že se necítí dobře,

protože už nemůže nikomu pomáhat. Já nejsem tak hodný jako ona, ale snad lidem taky pomáhám. Jako spousta amerických Židů jsem byl dlouho buddhista, studoval jsem židovskou mystiku a její podobnost s buddhismem. Ale jak jsem stárnul a častěji jsem jezdil za mámou do Prahy, postupně jsem se vracel k židovství, ale spíše v kulturním než náboženském smyslu. Ale chtěl jsem někam patřit. Takže jsem byl v Americe u tří rabínů, jak se to dělá před konverzí, a oni uznali, že když jsem vyrůstal v židovské rodině a maminka je po otci Židovka, mám právo návratu, takže jsem Žid a nemusím dělat „tvrdou“ konverzi. Našel jsem si také svou synagogu – reformní a konzervativní, double affiliated se tomu u nás říká.

Kde v Americe žijete?

Žiju v Orange County, mezi Los Angeles a San Diegem. Moje žena je Korejka, máme spolu tři děti, syn studuje umění, dcera se dostala na medicínu, nejmladší syn je ještě na střední škole. Je to vlastně poprvé, kdy žiju „normálně“. Vyrůstal jsem na hřbitově, pak jsem žil v Jugoslávii v uprchlickém táboře. V Americe, když jsem byl u námořníků, jsem léta bydlel na svojí plachetnici poblíž San Franciska, kde jsme měli základnu. Pak jsem se kvůli škole přestěhoval do Newport Beach v jižní Kalifornii, a tam jsem při studiu také žil na lodi. Takže vždycky to bylo nějaké neobvyklé prostředí. Až žena mě donutila žít v bytě...

Ameriku už asi vnímáte jako svůj domov.

Amerika se hodně změnila, společnost se rozděluje jako všude a jako všude v tom rozdělení hrají velkou roli fake news, dezinformace a neobjektivní média (u nás to jsou Fox News, ale na druhé straně v němčem i CNN). V lidech vzbuzují strach a nenávist.

Víte, já se pokládám za republikána, ale Trumpa rád nemám. Současně se domnívám, že školy by měly být zadarmo, že vysoké školy by měly být zadarmo, že je důležité, aby se studovaly humanitní obory. Myslím, že bez toho, aby lidé studovali humanitní obory, aby se děti učily znát a mít rády umění, aby se naučily kriticky myslet, všichni zhloupnou z informačních technologií a bude to konec demokracie.

Ale ještě k vaší otázce: do důchodu chci zpátky do Prahy. Miluju Prahu a chci být pohřbený tady na židovském hřbitově, bude to můj návrat domů.

ALICE MARXOVÁ

TAM U VINIC

80 let od nalezení masového hrobu maďarských Židů u Mikulova

Celý říjen letošního roku jsem pracovně trávil v Mikulově a při jedné z prvních pochůzek městem jsem si všiml, že na hlavním náměstí, přímo na Informačním centru, hned vedle městského úřadu, všem na očích visí pamětní deska s tímto textem: „Nezapomeneme! Před osvobozením našeho města slavnou Rudou armádou bylo v místě zdejšího JZD pro svoje vlastenecké přesvědčení a rasovou příslušnost surově zavražděno německými fašisty 21 mladých občanů maďarské národnosti! Čest jejich památce!“ A následuje údaj, že v roce 1974 „postavili členové Socialistického svazu mládeže“ města Mikulova.

Když pomínu „slavnou Rudou armádu“, která osvobodila Nikolsburg (tak se Mikulov jmenoval do roku 1945) a při tom padlo několik desítek vojáků (situační zprávy z týdnů po osvobození na Mikulovsku pak hovoří o trochu jiné armádě než jen slavné – krádeže, loupení, přepadání, opilství a autohavárie, při kterých umírají civilisté), něco se mi na té desce nezdá. Dojde mi to až druhý den – nad textem není vyrytá Davidova hvězda, ale blasfemicky vyvedený pentagram, který buď odkazuje na rudou hvězdu komunismu, nebo na okultní symbol. Buď jak buď, začal mě ten případ zajímat a vtáhl mě do dějů minulých. Zjistil jsem, že až na pár výjimek se o něm celistvě nikdy nepsalo. Vždy jsem pátral v archivech a dohledávat souvislosti, oběti i vrahy. A ukázalo se, že mikulovská pamětní deska překrucuje a manipuluje s fakty více, než bychom čekali.

V ÚSTECH HLÍNA

Dne 25. listopadu 1945 odpoledne odchází devatenáctiletý Pavel Pisk z cihelny a rychlou chůzí, spíš poklusem, směřuje do centra Mikulova. Se svojí sestrou Hanou se teprve nedávno vrátili domů. Oba přežili Osvětim. Cihelnu, která stojí za městem, v polích a vinicích, jim Němci na počátku protektorátu zabavili a teď se sourozenci Piskovi pokoušejí obnovit její

provoz (zkrátka se ještě ze zahraničí vrátí jejich otec). Pavel se jednoho podzimního dne dozví od dělnice Leopoldy Kopistové, která v cihelně po válce zůstala, že když byli rakouští a němečtí zaměstnanci

v průběhu roku 1943 povolávání do wehrmachtu a do válečné výroby, bylo do cihelny na otrocké práce deportováno 22 maďarských Židů ze Szegedu, z toho jedno dítě, 13 žen a osm mužů. A že všichni v dubnu 1945, dva týdny před osvobozením, náhle zmizeli a zanechali v cihelně své věci. Prý se proslychá, že byli zavražděni na poli hned za cihelnou a zakopáni.

Pavel Pisk celé dopoledne prochází lehce zasněžená pole za hlinišťem a hledá nějaký náznak hrobu, pocházejícího z jara, kdy tam byl zaset jetel. Když se mu nepodaří najít žádnou viditelnou stopu, jde celou záležitost oznámit na místní stanici Sboru národní bezpečnosti. Hned odpoledne na pole za cihelnou vyrazí členové SNB, pátrají do tmy, ale místo hrobu také nenajdou. Pavel Pisk však naléhá, a tak se tam druhý den vypraví členové SNB znovu a přiberou na pomoc deset mikulovských Němců, internovaných v pracovním táboře a připravených k vystěhování. Kopou na mnoha místech, bezvýsledně. Až v poledne dva strážmistři, Fialka a Bröckl, objeví pod popraškem sněhu, několik kroků od vnohradu, známky neslehlé zeminy. Na místě začnou kopat a po chvíli objeví cíp černého kabátu.

Kopou dále a postupně zjišťují, že se jedná o úzký zákop ve tvaru L, přičemž jeho hloubka není velká, sotva metr a půl. O nález hromadného hrobu jsou ihned informovány příslušné okresní instituce a sestavena komise (zástupce soudu, lékaři, SNB a dalších), která se sejde na místě. Hrob odkrývají věznění Němci a mrtvá těla jsou ukládána na volné prostranství poblíž, přičemž je hned zjevné, že se jedná o Židy, neboť většina z nich má na levé straně chatrných svršků přišitou žlutou Davidovu hvězdu. Oba přítomní lékaři,

MUDr. Rozsival a MUDr. Štěpánek, konstatují, že mrtví byli buď postříleni do různých částí těla, nebo ubiti. Dokonce zjistí, že někteří byli jen omráčeni a do hrobu hozeni, takže smrt nastala až jejich udušením v hlině. Lékař Rozsival k tomu později vypoví: „Přibližně u tří nebo čtyř osob jsme v ústech našli hlínu, což budilo dojem, že ji vdechly při zaspávání hrobu.“

Zavraždění byli následně převezeni na mikulovský židovský hřbitov a tam 27. listopadu pochováni ve společném hrobě označeném nápisem v češtině a maďarštině „Na tomto místě odpočívají pozůstatky 21 maďarských souvěrců, kteří byli v roce 1945 v posledních dnech okupace bésnicími fašisty zákeřně zavražděni“. Přítomný JUDr. Hynek Fišer, tajemník místní židovské náboženské obce, zajistil pohřbení podle židovského ritu.

NEMOHLA ANI CHODIT

Vyšetřování zločinu probíhalo hned od listopadu 1945. Vyslýchali se svědkové, pátralo se po vinících, došlo k přesné identifikaci mrtvých. A později pokračovalo v 60. letech, především pod hlavičkou Státní bezpečnosti a Čs. vládní komise pro stíhání nacistických válečných zločinců. Z vyšetřování vyplývá, že zavraždění pocházeli ze Szegedu a do Mikulova byli přivezeni na nákladním autě z Vídně. Všechny oběti se povedlo identifikovat.

A tak se dozvídáme, že mezi nimi byl advokát Siegfried Mahler, středoškolský profesor Zoltán Steiner, úředník Gábor László, krejčí Zikmund Schnitzer. Nejstaršímu z nich, číšníkovi Josefu Kováčovi, bylo 77 let a nejmladší, dívka Evě Krauszové, devět let. V odlehlé části cihelny, kterou vedl správce Eduard Hal-



Co zbylo z Piskovy cihelny u Mikulova.

mich (od mládí dělník v cihelně a ve 30. letech už aktivní nacist), byla maďarským Židům vyčleněna jedna místnost, která se nazývala „Judenlager“. Skupina byla oddělena od ostatních dělníků, její



Pamětní deska na náměstí, současný stav.

členové nesměli opouštět areál fabriky a pravidelný dozor vykonávalo břeclavské gestapo i místní „kápo“ Stanislav Bodnarovský. Židé žili v šílených podmínkách, bez lékařské pomoci a hygienického zázemí. Během jejich internace zemřela jedna starší žena a měsíční novorozeně. Růžena Prchalová, dělnice z ci-



Původní cihelna za Mikulovem na předválečné kresbě.

helny, po válce vypověděla: „Jejich strava byla velmi špatná, byla jako pro prasata, takže by to člověk nejedl. Sama jsem jednou prošla kolem židovské kuchyně a ucítila velký zápach zkaženého masa, které museli vařit. Špatnou a nedostatečnou stravu bylo možné pozorovat na Židech samotných, kteří byli velmi vyhublí a konkrétně manželka majitele továrny zeslábla nedostatkem jídla natolik, že nemohla ani chodit. Poskytovali hrozný pohled, protože i jejich oblečení bylo velmi nedostatečné a roztrhané, měli dřevěné boty, takže velmi trpěli zimou. To se nedá ani přesně a názorně vyjádřit, v jaké hrozné nouzi a mukách tito lidé v cihelně žili, a přestože velmi trpěli podvýživou, museli celý den pracovat.“

DUBNOVÝ VEČER

K vraždě došlo v sobotu 14. dubna 1945. Několik dní před tím naléhal feldvébl polního četnictva SS, jednačtyřicetiletý Jens Christiansen, na okresního velitele NSDAP Antona Sogela, který v té době řešil obranná opatření na Mikulovsku před blížící se frontou, a také na příslušníky místní Schutzpolizei (Schupo – Říšská ochranná policie), aby se řešila otázka přítomnosti maďarských Židů v cihelně. Christiansen před Sogelem prohlásil: „Buď budou evakuováni, nebo oddělení.“ Sogel po krátkém rozmyšlení rozhodl, aby byli usmrceni a aby místní členové Schupa poskytl Christiansenovi asistenci. Ten si odpoledne téhož dne dal předvolat

správce cihelny Helmicha a nařídil mu, aby dal do večera vykopat příkop do pravého úhlu s tím, že jeho účel nesmí nikomu sdělit a má ho vydávat za obranný zákop.

Christiansen a čtyři příslušníci mikulovského Schupa – Leopold Poys, Josef Schulz, Christian Wolf a František Weber – dojeli k večeru na motocyklu a na kole do cihelny, tam vypili několik litrů vína a domluvili postup. Wolf uměl trochu maďarsky, a tak se chopil úkolu vydávat příkazy. S přibývajícím tmou začali vyvádět muže s tím, že musejí jít znovu kopat zákopy za cihelnu. Nejdříve byli přivedeni mladší, aby pokračovali v hloubení. Pak přišli starší muži, kteří byli donuceni sestoupit do příkopu. Christiansen do tmy křikl: „Srazte se dohromady, klobouky a šály dolů, seřadit se v zástup!“ Vzápětí na ně začal střílet. Příslušníci Schupa se v tu chvíli vrhli na zbylé muže a ubíjeli je pažbami. Bezzvládná těla naházeli na ta mrtvá a odešli pro nařikající ženy, jež hlídala Schulz (mimochodem, otec osmi dětí).

Situace se opakovala – nejdříve byly k příkopu přivedeny mladší dívky a následně nemocné a starší ženy. Ve světle policejních baterek nebylo možné příliš rozeznat, co se v jámách skrývá. Byla pouze cítit čerstvá jílovitá země. Plačící ženy byly donuceny pokleknout těsně k příkopu



Společný hrob maďarských Židů na mikulovském židovském hřbitově.

a byly střeleny a dobýjeny pažbami pušek. Masový hrob společně zaházeli (pomáhal také Bednarek) a hodinu před půlnocí se vrátili do cihelny, zabahnění a silně rozrušení, jak po nějakém sportovním výkonu. Poválečné svědectví několika deputátníků hovoří i o tom, že dopijeli víno a Christian sen k nim opilecky prohodil: „Co na tom

záleží, půjde-li to celé do hajzlu, zbude nám tak jako tak kulka.“

Když po válce vyslýchali Romanu Halmichovou, ženu německého správce cihelny, vzpomněla si, co se stalo s věcmi zavražděných: „Klíče od tábora, kde byli Židé ubytováni, měl manžel. Zanechané šatstvo, prádlo a jiné potřeby, jakož i kožichy, byly na příkaz policistů rozděleny mezi obyvatele cihelny. Tři plné batohy z pozůstalosti zavražděných Židů si vzali sami policisté. Já jsem si z toho vzala umyvadlo, tři stříbrné vidličky, jeden smaltovaný kastrol. Moje dcery přinesly dvě kožené kabelky, jednu spodničku, dva páry punčoch, dva batohy a jiné drobnosti.“ Její dcera Brunhilda Matyasová upřesnila: „Já jsem si pro sebe vzala jeden župan, dva páry bot, látačí prostředky, jednu dámskou košili a několik dalších věcí.“

Zbývá dodat, co se stalo s vrahy a spoluviníky. Správce Halmich byl po válce pro nedostatek důkazů propuštěn. Kápo Bodnarovský byl u cihelny zastřelen ruským vojákem. Christiansen, který se nechal přejmenovat na Willyho Stamera, byl roku 1949 zatčen v NDR a odsouzen sovětským soudem na doživotí. Propuštěn byl v roce 1970 a dožil v Hamburku. Ve Vídni byli v roce 1949 odsouzeni Leopold Poys na dva roky a Josef Schulz na rok a půl vězení. Sogel, Weber a Wolf zůstali nepotrestáni.

DESKA JAKO IRONICKÝ ŠKLEB

Když si znovu čtu onu pamětní desku na mikulovském infocentru, zjišťuji, kolik obsahuje pololží a polopravd. Že prý se stalo v místě zdejšího JZD – bylo to u cihelny, která patřila židovské rodině Pisků. Že byli zavražděni pro své vlastenecké přesvědčení – povražděni byli kvůli tomu, že byli Židé (viz norimberské zákony). Že byli zavražděni německými fašisty – především rakouskými nacisty. Že 21 mladých občanů – opravdu mladí z nich byli tři.

V roce, kdy si připomínáme osmdesát let od násilné smrti těchto maďarských židovských spoluobčanů, se v Mikulově nenajde nikdo, kdo by desku opravil (například vedle stávající umístil novou) a údaje na ní uvedl na pravou míru?

TEXT A FOTO MILOŠ DOLEŽAL
(psáno pro *Roš chodeš* a Novinky.cz)

ALEŠVILLE

O retrospektivě Aleše Veselého v Národní galerii

Současná výstava Aleše Veselého (1935–2015) *Alešville* ve velké hale Veletržního paláce je vlastně první (opožděnou) retrospektivou tohoto výrazného umělce. Přináší ucelený pohled na jeho celoživotní tvorbu, která není v důsledku historických okolností širší veřejnosti příliš známa. Především nám však deset let po jeho úmrtí připomíná osobnost, která zanechala výraznou stopu v českém umění celé druhé poloviny 20. a počátku 21. století.

Dílo Aleše Veselého bylo vždy odlišné a překračovalo tradiční normy a vymezení: Jeho prostřednictvím vstupujeme do rozhovoru s lidským osudem, časem a prostorem. Jeho monumentální sochy se obracejí k samotnému vesmíru, jemné kresby a poetické úvahy nás zase vtahují do věčného dialogu mezi hmotou a duchem. Monumentalita byla vždy příznačným rysem snad všech Veselého prací, sotva který jiný umělec k nám mluví tak intenzivním jazykem a působivou tvorbou. Výstava a obsáhlý katalog jsou tak i jistou splátkou dluhu, který k tvorbě neoficiálních umělců z období totality a normalizace stále máme.

Návštěvníkům se představuje Veselého tvorba v celé šíři od raných maleb, kreseb a grafik z konce 50. let přes informální práce a svařované objekty ze 60. let, kdy se spolu s několika spolužáky (Jiří Valenta, Jan Koblasa, Čestmír Janošek) ocitl v pomyslném „nultém bodě“ hledání nového abstraktního výrazu, až po monumentální projekty vznikající v beznadějně době pokračující normalizace v areálu bývalého mlýna ve Středoklukách u Prahy, kde si Veselý vytvářel svůj vlastní svobodný tvůrčí prostor, v němž se věnoval landartovým instalacím svých soch a objektů v otevřeném prostoru krajiny.

TŘI OBDOBÍ

Výstava je přehledně uspořádaná podle tří hlavních období Veselého života a tvorby: jeho rané práce z konce 50. let a informální objekty z 60. let jsou pro svou odlišnost a niterný charakter umístěny v zatemněném prostoru, jen spoře nasvíceny reflektory, které zdůrazňují je-

jich tajemný a poněkud mystický charakter. Ve střední části velké haly (původního nádvoří) jsou rozmístěny plastiky a objekty sestavované z nalezených přírodních relikvií a pozůstatků lidské činnosti z období 70. a 80. let, konstrukce soch *Židli* nebo *Křesel*, *Křivých vozů* a dalších fragmentů přírodního nebo lid-



Plastika *Kadiš* před Veletržním palácem. Foto Arno Pařík.

ského prostředí v nově sestavených objektech (ve stylu nového realismu nebo hnutí arte povera), které na nás ale působí svými skrytými silami neméně hluboce než *Stigmatické objekty* nebo *Enigmy* předchozího období.

V posledním prostoru odděleném příčkou jsou vystaveny Veselého *Kresbomalby* z konce 70. a poloviny 80. let a jeho utopické projekty soch v krajině včetně dokumentace jeho hlavních zahraničních realizací

a jedné z jeho *Tří bran* posledního období. Ačkoli možná Veselého sochy a objekty v rozlehlém prostoru haly poněkud ztrácejí na své monumentalitě, zemitosti a expresivitě, kurátorce výstavy se na výstavě podařilo soustředit většinu jeho do-

stupných plastik, detailních kreseb a grafik, maleb a nalezených objektů s bohatou dokumentací každého tvůrčího období v takové míře, s jakou jsme se ještě neměli příležitost setkat.

POCTA I ZÚČTOVÁNÍ

Výstava není pouhou retrospektivou, ale také připomínkou zájmu o opomíjené a skryté příběhy umění a naší odpovědnosti zaplňovat prázdná místa tvorby těch, kteří tvořili navzdory nepřízní a omezením své doby, které dokázal právě Aleš Veselý bez ohledu na následky dlouhodobě vzdorovat. Expozice je tak zároveň poctou i zúčtováním. Pokusem připomenout Aleše Veselého jako umělce, jehož vize dodnes proměňují náš pohled na sochu, prostor i paměť.

Expozice je zajímavá i z jiného pohledu, neboť nás přivádí do prostředí, v němž Aleš Veselý strávil většinu svého života v domě ve Veletržní ulici s výhledem na sběrné středisko židovských transportů z Prahy na místě bývalého Radiothru a pozdějšího Parkhotelu (dnes hotel Mama Shelter). Jen o pár ulic dále na kraji Stromovky je Akademie výtvarných umění, kde v 50. letech studoval a v 90. letech působil jako profesor monumentální tvorby. Trvalou připomínkou jeho odkazu zůstává však především jeho poslední dílo *Brána nenávratna* (2015) na nedalekém nádraží

Praha-Bubny, odkud vyjížděly židovské transporty z Prahy do Terezína.

KADIŠ

Před Veletržním palácem je v rámci výstavy instalováno Veselého zásadní dílo: sed-



Na výstavě v Litomyšli (A. Veselý a K. Sidon), 2009.

mimetová plastika *Kadiš* (dovolujeme si použít fonetický přepis hebrejského názvu modlitby za zemřelého, nikoli tedy v anglické transkripci *Kaddish*, jak toto dílo bývá nazýváno), již tvořil na Mezinárodním sym-

poziu prostorových forem ve Vítkovických železárnách v Ostravě od září 1967. Veselý zde zůstal až do 21. srpna 1968, kdy ho vyrušila invaze vojsk Varšavské smlouvy. Ve velké tovární hale s téměř neomezeným množstvím materiálu měl

poprvé příležitost zcela volně experimentovat s tvarem i velikostí svých soch. Navzdory tendenčnímu zadání zde vznikl – za účasti zahraničních umělců – kvalitní soubor vesměs abstraktních prací. Zásadní téma, kterému se Veselý v Ostravě věnoval, bylo však zcela osobní: týkalo se úmrtí jeho otce Františka v květnu 1967. S jeho odchodem se vyrovnával usilovnou prací na svém dosud největším projektu. Sám o tom řekl: „*Kadiš* vznikl spontánně z těch nejhlubších a nejosobnějších příčin, ne jako koncept, ale jako důsledek krajní nutnosti vyrovnat se s určitým osobním traumatem.“ Monumentální socha se stala jedním ze symbolů sympozia a v roce 1969 za ni získal cenu Matyáše Brauna



Magen David v Terezíně. Foto jd.

na výstavě *Socha a město* v Liberci. Mezinárodní porota ji Veselému udělila „za znepokojivou a neodbytnou výpověď o lidském osudu, sdělenou přesvědčivým výtvarným výrazem“. Bylo to snad poprvé, kdy do jeho tvorby tak explicitně pronikl prvek židovské kultury.

MAGEN DAVID

Na *Kadiš* navázal Veselý svým dílem v 90. letech, po pádu totalitního komunistického režimu, kdy za podpory Tereziňské iniciativy došlo k oživení některých starších plánů pro Památník Terezín, včetně revitalizace Národního a Židovského hřbitova. Pro Národní hřbitov, v jehož židovské sekci byl umístěn jednoduchý dřevěný kříž, navrhl Veselý na žádost rabína Efraima Karola Sidona samostatnou Davidovu hvězdu (*Magen David*) vysokou téměř šest metrů, „nejjednodušší a nejjasnější symbol, který je používán na židovských hřbitovech“, vytvořenou ze železničních kolejí, po nichž byli Židé z celé Evropy deportováni do koncentračních a vyhlazovacích táborů. Sochu Veselý nakonec roku 1995 instaloval do mohyly z neopracovaných čedičových sopečných balvanů z okolních kopců Českého středohoří, které symbolizují kameny kladené na židovské hroby na vzpomínku.

TŘI BRÁNY

Dalším významným Veselého projektem se židovskou tematikou jsou *Tři brány*

pro Malou Pinkasovu ulici na Josefově v Praze. K projektu ho vyzval v roce 2001 ředitel Židovského muzea Leo Pavlát. Veselý navrhl tři za sebou řazené různě utvářené brány, které by vytvářely symbolický koridor v úzké Pinkasově ulici, jediné zachovalé původní uličce ghetta, odkud vede také vstup do památníku téměř 80 tisíc obětí českých a moravských Židů v Pin-

kasově synagoze. Koncept odkazoval na historické zkušenosti židovského národa, spojené s pogromy, vyháněním, hledáním dočasných domovů a touhou dosáhnout „země zaslíbené“. S návrhem na jen dočasně realizovaný projekt se mohla veřejnost seznámit začátkem roku 2005 na jeho výstavě

Tři brány v Galerii Roberta Guttmanna v Židovském muzeu v Praze.

ZÁKON NEZVRATNOSTI

Veselého plastika *Zákon nezvratnosti* byla instalována roku 2015 nedaleko bývalého krematoria na Židovském hřbitově v Terezíně u příležitosti 70. výročí osvobození nacistických táborů smrti.

Tvoří ji kus skály z jeruzalémského kamene hrubě opracovaný do oválného tvaru a vyzdvižený na trojúhelné ocelové konstrukci se zrcadlovým efektem. V plastice je možné vidět symbol Magen David, jenž vzniká průnikem skalního balvanu a ocelové konstrukce stojanu, dvou rovnostranných trojúhelníků. Stejný princip Veselý použil také pro menší, ale zdařilý památník obětem holokaustu před synagogou v Kutné Hoře, odhalený 5. června 2008, v den deportace většiny místních Židů z kolínského shromaždiště do Terezína. Návrh vychází také ze staršího projektu pro *Kadesh Barnea Monument*, o jehož realizaci v Negevské poušti Veselý usiloval

v 90. letech za podpory tehdejších prezidentů Václava Havla a Eзера Weizmana. Za jejich přítomnosti došlo 25. září 1997 k slavnostnímu aktu položení základní desky na pahorku u osady Kadeš Barnea na okraji Negevské pouště, kde by měla socha stát. Vzhledem k náročnosti celého projektu však k jeho uskutečnění doposud nedošlo.

Oproti tomuto a dalším pouštním projektům je plastika *Zákon nezvratnosti* provedena v menším měřítku, s její finální podobou nebyl Veselý plně spokojen a je symptomatickou ukázkou kompromisů, k nimž se musel v pozdní tvorbě uchýlovat a které se netýkaly pouze návrhů pro Terezín. Neochota místní reprezentace poskytnout jeho odvážným vizím důvěru, dostatek prostoru a zejména finanční zázemí postihla i další Veselého umělecké projekty.

BRÁNA NENÁVRATNA

Výjimku tvoří *Brána nenávratna* na nástupišti železniční stanice Praha-Bubny. Památník je koncipován jako brána k nebesům v podobě vztyčených 27 metrů vysokých železničních kolejí, spojených 36 pražci z místa, odkud odešly transporty 45 500 pražských Židů do Terezína a dalších koncentračních a vyhlazovacích táborů. Výstava nám dává příležitost znovuobjevit a ocenit dílo, jež má stále co říci o základních otázkách lidské existence

a odhodlání vytvářet svobodný prostor pro umění a paměť navzdory dobovým podmínkám a omezením. Odborný katalog poprvé nabízí souhrnný pohled na život a dílo Aleše Veselého včetně ukázek jeho zčásti nepublikovaných textů a básní, které pomáhají pochopit utopický rozměr sochařských projektů a vizí jedné z nejoriginálnějších osobností českého umění.

Výstava Národní galerie v Praze ve Veletržním paláci potrvá do 22. února 2026. Její kurátorkou a autorkou obsáhlého katalogu je historička umění Monika Čejková. Informace o četných doprovodných programech naleznete na www.ngprague.cz.

ARNO PAŘÍK



Brána nenávratna, Praha Bubny. Foto Jiří Daniček.

SPOMIENKA NA HRDINOV

Kniha nielen o pamätnej izbe Vrba a Wetzlera

Knihy Petra Frankla (najmä tie, ktoré dokumentujú minulosť a súčasnosť židovskej komunity v Žiline) čítam vždy so záujmom a potešením. Meno autora je totiž zárukou množstva zaujímavých (a väčšinou pre mňa nových) informácií. Preto som s očakávaním siahol po jeho (zatiaľ) poslednom texte, v ktorom sa venuje osobnostiam Rudolfa Vrba a Alfreda Wetzlera. Zaujal ma už názov a ešte viac podtitul. Naznačovali totiž, že na rozdiel od väčšiny kníh o tejto problematike prinesie viac než dramatické (ale väčšinou už známe) okolnosti ich úteku. Všíma si nielen udalosti rokov 1944–1945, priestory (a ich osudy), v ktorých utečenci formovali záverečnú podobu ich správy.

O KNIHE

Peter Frankl zoradil svoj text do niekoľkých tematických blokov. V úvodných piatich kapitolách oboznamuje čitateľa s predvojnovou situáciou žilinskej židovskej komunity, pričom si osobitne všíma osoby a objekty priamo spojené so vznikom správy oboch utečencov.

Nasledujúce tri kapitoly (Útek z Auschwitzu, Vrba a Wetzler v Skalitom, Neznámy MUDr. Pollák) venoval ich úspešnému úteku. Využíva archívne pramene a rozprávanie pamätníkov, porovnáva však aj publikované spomienky oboch protagonistov. Všíma si ich spoločné znaky, ale aj rozdielne prvky. S údivom sa priznáva, že kniha A. Wetzlera *Čo Dante nevidel* (vydal ju v roku 1964 pod pseudonymom Jozef Lánik) unikla nielen jeho pozornosti, ale že sa o nej nehovorilo ani v žilinskej židovskej komunite. Hlavný dôvod zdanlivo nepochopiteľnej ignorancie pripisuje faktu, že pamätníci nechceli „pripomínať svojim potomkom čas poníženia a vraždenia, zapričiniť, aby aj oni mali desivé sny“ (s. 47). V súvislosti s útekem autor zdôrazňuje prínos lokálnych (dnes často zabudnutých) pomocníkov. Osobitnú pozornosť venuje Ondrejovi Čaneckému zo Skalitého, ale vyzdvihuje

aj židovských obyvateľov Čadce, menovite osobnosť MUDr. Arpáda Polláka, ktorý utečencom pomohol dostať sa do Žiliny.

SPORY O SPRÁVU

V Žiline našli azyl v suteréne židovského starobinca na Hollého ulici. Kompetentní členovia obce okamžite informovali Ústredňu Židov a predstavitelia ÚŽ sa už v nasledujúci deň objavili „na mieste činu“. V dňoch 25.–27. apríla 1944 Vrba a Wetzler nezávisle od seba podrobne opísali pomery v Auschwitzu. Vo svojich spomienkach obaja „zhodne konštatujú, že hostitelia im neverili“ (s. 60).

Tu si dovoľím osobnú odbočku. V rámci projektu *Osudy tých, ktorí prežili holokaust*, som mal možnosť hovoriť aj s pani Katarínou Löfflerovou, ktorú na jeseň 1944 deportovali z jej rodnej Bratislavy do Sereďe a následne spolu s manželom a rodičmi do Auschwitzu. Takmer deväťdesiatročná

dáma vo svojom svedectve okrem iného uviedla, že neišla do neznáma. Jej manžel bol v podzemnom hnutí, obaja poznali správu a vďaka tomu vedela viac než väčšina súčasníkov. Spomenula, že „tí dvaja, čo ušli z Osvienčima, (...) tak oni doniesli so sebou aj ten nákras tak Osvienčima ako aj Birkenau. A to bol dosť veľký kus papieru, kde to bolo nakreslené všetko.“

Možno najzaujímavejšiu časť knihy predstavuje kapitola *Spory okolo správy*, v ktorej Peter Frankl upozorňuje na rôzne nejasnosti. Osobitne dôležité sú rozporné názory o tom, či a čo obsahovala v súvislosti s transportami maďarských Židov. Najmä Rudolf Vrba zdôrazňoval, že informovali o pripravovaných deportáciách, a obvinil časť maďarských (ale aj slovenských) predstaviteľov židovskej komunity, že tieto údaje zamlčali, čím „pripravili ostatných Židov o možnosť prijať vlastné rozhodnutia“ (s. 69). Podľa môjho názoru zvolené riešenie vyplynulo z vtedy rozšírenej (no mylnej) predstavy, že prerušenie prvej vlny

transportov zo Slovenska (v marci–októbri 1942) zariadili členovia Pracovnej skupiny, ktorí vraj skorumpovali kompetentných úradníkov Slovenského štátu. Rovnaký postup sa preto pokúsilo použiť aj vedenie komunity v Maďarsku... Ako však vecne skonštatoval Peter Frankl, v oboch krajinách napokon všetko dopadlo inak: „Poslušnosť voči vrchnosti, snaha podplatiť Nemcov priniesli trpké ovocie“ (s. 61).

PREMENA

Autor sa nezameriava len na minulosť, ale hľadá možnosti, ako užitočne využiť históriu v súčasnosti. Svoj zámer zverejnil už na úvodných stranách textu: „Táto kniha sa spája s nádejou, že Pamätná izba sa raz stane podobným pútnickým miestom ako napríklad Dom Anny Frankovej v Amsterdame. Nielen ako svedectvo prenasledovania a záhuby, ale predovšetkým ako dôkaz nezlomnej vôle, snahy pomôcť, altruizmu, lásky k životu a svojim blízkym, túžby po slobode. Ako dôkaz toho, že Židia sa dokázali vzbúriť, postaviť na odpor nacistickej a fašistickej mašinerii, ktorá ich chcela vyhladiť zo sveta“ (s. 10).

Tu vstupuje na scénu autorov brat Pavol Frankl. Dlhoročný predseda ŽNO Žilina priblížil proces premeny suterénnych priestorov na Pamätnú izbu. Opísal náročné plánovanie, vybavovanie na úradoch, ale aj komplikácie spojené s prestavbou a zháňaním dobových artefaktov. Realita však obmedzuje optimálne naplnenie krásnej vízie. Žilina totiž nie je Amsterdam, kam ľudia prichádzajú z rôznych dôvodov a mnohí pri tejto príležitosti vyhľadávajú aj Múzeum Anny Frankovej... Brzdou je tiež, že suterén starobinca ponúka menej priestoru pre atrakcie než obytný dom vo veľkom holandskom meste. Možno najväčší problém predstavila Dara Hornová v eseji *Lidé milují Židy mrtvé*, v ktorej sa zamýšľa nad odkazom Anny Frankovej. Vychádza pritom z presvedčenia, že mladé dievča vďaka svojej posmrtnú slávu aj skutočnosti, že „čas zomrelo“: „V tom je práve ta nejděsivější pravda o posmrtném úspěchu Frankové, v jehož stínu jsou její reálné zkušenosti navždy skryté: víme, co by říkala, protože to říkali i jiní, ale my to nechceme slyšet.“ A protagonisti Frankovej knihy holokaust prežili...

PETER SALNER

Peter Frankl: *Hrdinovia v Žiline. Pamätná izba Vrba a Wetzlera*. Marenčin PT 2025, cena 16.90 EUR.



ROŠ CHODEŠ 2025 – REJSTŘÍK ČLÁNKŮ

Autorské texty

Ančerl, Karel: Vzpomínky dirigenta na hudební život

v terezínském ghettu v překladu Aleny Bláhové (č. 9, str. 8–9); **Bermann, Maximilian:** úryvek ze vzpomínek fotografa a malíře z Němčic u Klatov připravila Dana Škúrková (č. 7, str. 10–11, 20);

Brodt, Eliezer: *Pražská Pesachová haggada* (č. 4, str. 17; připravil jd); **Daniček, Jiří:** *Šest básní* (č. 7, str. 15), *Vlaštovky a lišky*, povídka (č. 8, str. 18–20);

Demetz, Peter: *O Johannesi Urzidilovi* – ukázka z doslovu ke knize *Pražský triptych* v překladu Vratislava Slezáka (č. 6, str. 18–19); **Fischl, Pavel:** báseň *Návrat* (č. 10, str. 8); **Friedlander, Omer:** *Medúzy v Gaze*, povídka současného izraelského spisovatele v překladu Hany Ulmanové (č. 7, str. 18–20);

Ginczanka, Zuzana: verše v Kyjevě narozené polsky píšící židovské básnířky v překladu Miloše Doležala (č. 1, str. 16–17); **Gorkij, Max:** *Blbost je nevyhléditelná nemoc*, část knihy *Nečarovské úvahy. Poznámky o kultuře a revoluci* v překladu Prokopa Maxy (č. 12, str. 16–17);

Höschl, Cyril: výběr ze sloupků známého psychiatra a pedagoga (č. 5, str. 9); **Chagall, Marc:** *Paříž*, úryvek z knihy *Můj život* v překladu Adolfa a Heleny Kroupových (č. 2, str. 17);

Iggersová, Vilma: *Židé v Týně*, úryvek z knihy *Sto let jedné židovské rodiny na českém venkově* (č. 4, str. 12–13); **Kertzer, David I.:** *Papežovo mlčení*, ukázka z knihy *Papež ve válce. Tajná historie Pia XII., Mussoliniho a Hitlera* v překladu Michala Plzáka (č. 4, str. 18–19);

Krausová, Dita: *Alija do Izraele*, úryvek z knihy *Odložený život* (č. 11, str. 18–19); **Kroutvor, Josef:** *Jako kluci*, o málo známém období ze života Jaroslava Foglara (č. 1, str. 13), *Podzim v Temešváru* (č. 12, str. 15);

Levi, Primo: *První den stvoření*, úryvek z knihy *Je-li toto člověk* v překladu Drahoslavy Janderové (č. 1, str. 3); **Morgenstern, Soma:** *Josef Roth – podzim 1937*, úryvek z knihy o Josephu Rothovi v překladu Josefa Kroutvora ml. a Vlastimila Kaňky (č. 3, str. 18–19);

Ornest, Zdeněk: ukázky z válečných deníků a poválečných dopisů mladšího bratra Jiřího Ortena připravil Miloš Doležal (č. 5, str. 18–19); **Poláček, Karel** – *Tři soudničky* (č. 2, str. 18–19); **Scruton, Roger:** *Západ a Orient*, úryvek z knihy *Piju, tedy jsem* v překladu Pavly Doležalové (č. 7, str. 12–13);

Sidon, Karol: *Loučení s Ivanem*, k úmrtí Ivana Klímy (č. 11, str. 3); **Sidon, Efraim:** *Novoroční dopis k roku 5786* (č. 9, str. 3);

Tomášek, Tomáš: verše ze sbírky *Ahava* (č. 2, str. 11); **Tuckerová, Veronika:** *Bedekr Kafka*, ukázka ze stejno-

jmenné knihy (č. 9, str. 18–19); **Vincenz, Stanislaw:** *Na vysoké polonině*, ukázka z první části stejnojmenné knihy v překladu Davida Zelinky (č. 10, str. 18–19); **Weil, Jiří:** *Šanghaj*, povídka ze 7. části *Spisů* (č. 10, str. 20).

Izrael: komentář Zbyňka Petráčka

(Není-li uvedeno jinak, str. 21)

Podruhé s Trumpem (č. 1); Příměří, či konec války (č. 2); Gaza jako riviéra USA (č. 3); Kam teď s Gazany (č. 4); V hrubém ovzduší (č. 5); Chce Trump totéž co Bibi? (č. 6); Gaza za oponou Íránu (č. 7); Válka, jež zahýbe světem – o izraelských útocích na íránská jaderná zařízení a íránské odvetě (č. 7, str. 3); O světě a respektu (č. 8); Gaza 20 let od stažení (č. 9); Dva roky po 7. říjnu (č. 10); Po válce? Úplně ne (č. 11); Kdo vyhrál? (č. 12, str. 19).

Izrael / antisemitismus: další texty

35. výročí navázání diplomatických styků mezi ČR a Izraelem (č. 5, str. 3, am); Druhé výročí – o studentských akcích na některých VŠ (č. 11, str. 8–9; Marek Bouda); Hlasatel zla – zpěvák Kanye West, řečený Ye (č. 8, str. 23, Hugo Marx); Jaké je to žít v Izraeli v červnu 2025 (č. 7, str. 17, Terry Krivosha); Kauza UNRWA, poznámky ke kritice Úřadu OSN pro palestinské utečence (č. 5, str. 20, 26, Jaro Franek); Nový antisemitismus (č. 4, str. 3, fžo); Příliš mnoho Židů – zpráva o stavu antisemitismu na Harvardově univerzitě (č. 6, str. 10–11, am); Otevřený dopis k výročí 7. října 2025 (č. 11, str. 9); Profesor Halík a FŽO (č. 7, str. 2).

Judaismus

Komentář k týdennímu čtení v Tóře

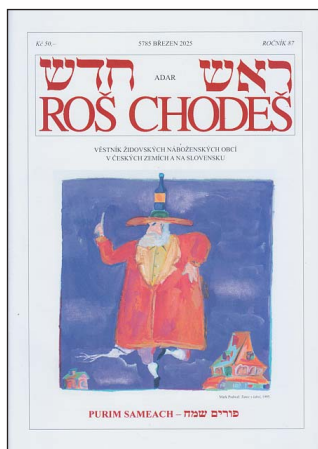
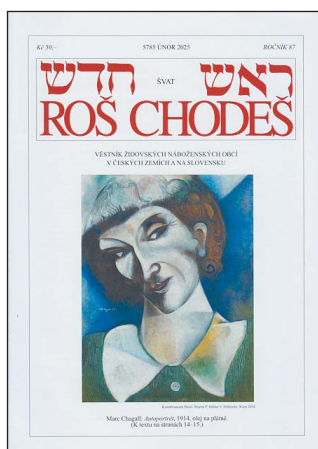
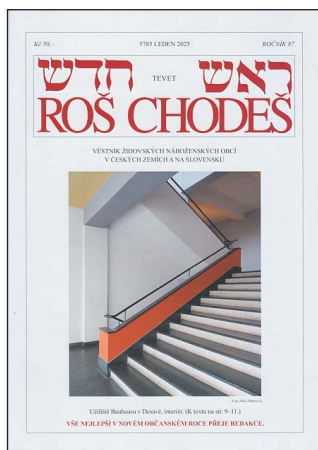
od vrchního zemského rabína Efraima Sidona (str. 4)

Od Leviho k Mošemu (Vajechi – Šemot) (č. 1); Konec dobrý, všechno dobré (Bešalach) (č. 2); Tvář majestátu (Ki tisa) (č. 3); Svědectví Pesachu (č. 4); Řekni synům Izraele (Emor) (č. 5); Připomínka viny (Naso) (č. 6); Balak (č. 7); Ekev – co za to? (č. 8); Když přijdeš (Ki tavo) (č. 9); Hřích zapomnětlivosti a netrpělivosti (Berešit) (č. 10); Hle, já (Vajera) (č. 11); Přijetí trestu místo přijetí viny (Vajigaš) (č. 12).

Komentář k týdennímu čtení v Tóře

od rabína sira Jonathana Sackse (str. 5)

Vážení srdce (Vajera) (č. 1); Zdroj svobody a energie (Bešalach) (č. 2); Hněv a co si s ním počít (Ki tisa) (č. 3); Hříchy vůdců (Vajikra) (č. 4); Co máme, to nám nepatří



(Behar – Bechukotaj) (č. 5); Zoufalství vůdců (Behaalotcha) (č. 6); Jak se vyhnout podezření (Matot – Masej) (č. 7); Stárnout a zůstat mladý (Dvarim) (č. 8); Zbavit se nenávisti (Ki tece) (č. 9); Vezot ha-bracha (č. 10); Přesvědčivý příklad (Lech lecha) (č. 11); Být sám sebou (Vajišlach) (č. 12).

Osobnosti / nekrology

Blažek, Michal – nekrolog sochaře a restaurátora (č. 9, str. 20, jd); **Ginczanka, Zuzana** – o pozoruhodné ukrajinské, polsky píšící básnířce (č. 1, str. 19, Miloš Doležal); **Hamáčková, Vlastimila** – nekrolog významné archivářky z pražského Židovského muzea a vzpomínky jejích kolegů a přátel na ni (č. 5, str. 10–11, 13, Tomáš Krákora, Stanislav Petr, Alexandr Putík, Jana Šplíchalová, Jiřina Šedinová, Jindřich Vacek); **Hélder, Herberto** – portugalský básník-kolážista (č. 3, str. 14–15, Barbora Svobodová); Ochrana pana doktora – na památku policejního ředitele JUDr. **Jana Chudoby** (č. 6, str. 12–13, Věra Tomanová); **Iggersová, Vilma**, roz. Abelesová – nekrolog historičky, znalkyně dějin Židů v českých zemích (č. 4, str. 13, Kateřina Čapková); Inspirující odkaz **Jana Karského** – na paměť právníka, kurýra podzemního Polska a jednoho z prvních, kdo informoval svět o holocaustu (č. 8, str. 3, Patryk Palka, přeložil Josef Mlejnek); **Kratochvíl, Bedřich** – nekrolog lékaře (č. 11, str. 26, Michaela Rozov); **Krausová, Dita** – nekrolog přeživší holocaustu a spisovatelky (č. 11, str. 20, am); **Kučera, Petr** – nekrolog matematika, pedagoga a dobrého člověka (č. 5, str. 23, Dani Kolský); **Kurzweil, Raymond** – o vynálezci, přední osobnosti rozvoje AI (č. 9, str. 23, Věra Trnková); **Lazar, Boris** – nekrolog diplomata, bývalého velvyslance ve SRN (č. 10, str. 9, Jaro Franek); **Línek, Jan** – nekrolog architekta, autora přestavby Hagiboru na domov seniorů (č. 3, str. 23, Jiří Horský); **Mosnáková, Eva** – nekrolog významné osobnosti slovenské komunity (č. 1, str. 23, Peter Salner); **Munk, Jiří** – nekrolog architekta a scenáristy animovaných filmů (č. 7, str. 26, am); **Reiserová, Ruth** – nekrolog přeživší holocaustu a pracovnice oddělení asijského umění Metropolitního muzea v New Yorku (č. 8, str. 26, Pavel Reiser); **Wieselová, Marion** – nekrolog překladatelky, editorky a filantropky (č. 3, str. 15, am).

Publicistika

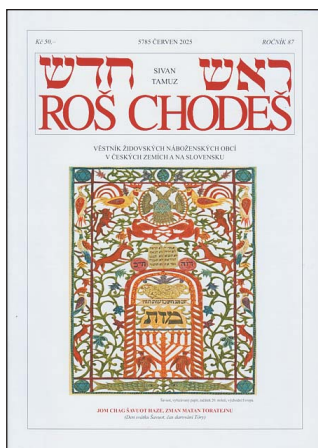
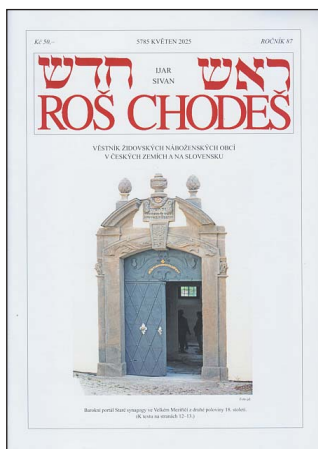
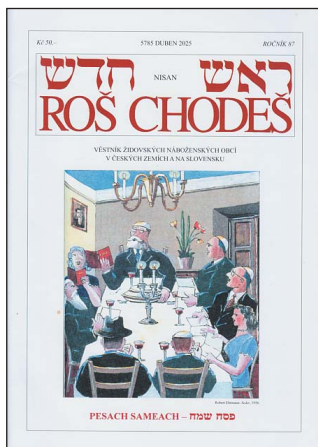
1875–2025, 150 let ŽNO v Moravské v Ostravě (č. 4, str. 20, Vladimír Macura); **Bauhaus v Desavě** – o tom, co zůstalo ze slavného učiliště v jednom z center Saska-Anhaltska (č. 1, str. 9–11, am); **Co vědí čeští středoškoláci o židovství**, výsledky průzkumu CpdB (č. 10, str. 26, Pavlína Šulcová); **Den**

památky obětí holocaustu na Pražském hradě – projevy premiéra Petra Fialy a předsedy FŽO v ČR Petra Papouška (č. 3, str. 3); **Kavala a její Židé** – o židovské historii a výrobě tabáku ve městě na severu Řecka (č. 1,

str. 18, Hugo Marx); **Koleje paměti** – o odhalení pomníku holocaustu v Lyonu (č. 3, str. 20, Jiří Zavadil); **Moje tety**, vzpomínka na ženy z Bergen-Belsenu (č. 4, str. 23, Věra Trnková); **Navrácení jména** – o označování opuštěných hrobů na Novém židovském hřbitově v Praze (č. 6, str. 9, Jáchym Pešata); **Terezínská tryzna 2025** – projevy předsedy vlády Petra Fialy a prezidenta Petra Pavla (č. 6, str. 3, 20); Opravené hroby tří profesorů brněnského židovského gymnázia (Dr. Oskara Epsteina, Armina Lembergera, Dr. Maxe Grünfelda) na židovském hřbitově v Brně (č. 2, str. 20, Alena Mikovcová, Zuzana Prudilová); **Příběh světla** – jak se lustr českých sklářů dostal do Chomejniho hrobky, životní cesta rodiny Hakakianových (č. 11, str. 12–13, Monika Hanková); **Roš chodeš** – 35 let, k výročí měsíčníku (č. 8, str. 8–9, am); **Szombat alebo Šabat** – o maďarském židovském časopise (č. 7, str. 14, Tamara Archlebová); **Židovské Vysoké svátky nás učí ztracené demokratické ctnosti** (č. 10, str. 3, Zalman Rothchild).

Recenze festivalů, filmů, divadelních představení a výstav

999: Příběh žen z prvního transportu do Osvětimi – o přípravě stejnojmenného filmového dokumentu (č. 4, str. 8–9, Ivan Kudrna); **Aleš Veselý** – o retrospektivě malíře a sochaře v pražské Národní galerii (č. 12, str. 10–11, Arno Pařík); **Barvy a hra se světlem** – o výstavě díla Camilla Pissarra v muzeu Barberini v Postupimi (č. 9, str. 13, Jan Placák); **Brutalista** – o americkém snímku režiséra Bradyho Corbeta (č. 2, str. 12–13, jd); **Dopis pro Davida** – o izraelském dokumentárním filmu režiséra Toma Šovala (č. 11, str. 17, am); **École de Paris** – o výstavě děl českých umělců žijících po první světové válce v Paříži (č. 1, str. 14–15; Arno Pařík); **Humor bez legrace** – o výstavě antisemitských karikatur v brněnské vile Löw Beer (č. 3, str. 8–9, am); **Chagall** – o rozsáhlé výstavě slavného umělce ve vídeňské Albertině (č. 2, str. 14–15, am); **Kde ty všechny kytky jsou** – o textilní výstavě v Uměleckoprůmyslovém muzeu (č. 8, str. 13, 15, am); **Live in Revolver Revue Style** – výstava k 40. výročí existence kulturního časopisu, který má jako logo „Košířskou madonu“ Freda Kramera (č. 7, str. 9, am); **Lower East Side 1975** – výstava o proměnách newyorské židovské čtvrti v Eldridge Synagogue (č. 1, str. 20, Monika Hanková); **Metafyzika a zoufalství** – o výstavě obrazů a kreseb Viktora Pivovarovy



z posledních let (č. 6, str. 14–15, jd); *Mistr a Markétka* – o nové filmové adaptaci slavného románu Michaila Bulgakova od režiséra Michaela Lockshina (č. 10, str. 12–13, jd); *Na smrt* – o hře v divadle D21 (č. 11, str. 13, Noemi Krausová); *Několik her v Městském divadle Pavla Országha Hviezdoslava v Bratislavě* (Antikvariát, Pressburger Fight Club, Pozsony Dance Club, Hitlerov prezident, Bratislavské srdce) (č. 7, str. 23, Peter Salner); *Pařížanky* – české výtvarné umělkyně a Francie v galerii v Litoměřicích (č. 7, str. 8, tisková zpráva); *Pařížanky v Litoměřicích* – o výstavě českých umělkyní 20. století spjatých s Francií (č. 9, str. 12, Arno Pařík); *Photo: Fred Kramer* – o výstavě originálního reklamního fotografa v Uměleckoprůmyslovém muzeu (č. 5, str. 14–15, Jan Mlčoch, am); *Steinbrennerovi kreslí* – o výstavě produkce starých ilustrovaných kalendářů na zámku ve Vimperku (č. 10, str. 10–11, am); *Stoletý New Yorker* – o výstavě k výročí slavného časopisu (č. 4, str. 10–11, Monika Hanková); *Zvrhlé umění v Paříži* – o výstavě v Muzeu Pabla Picassa v Paříži (č. 4, str. 14–15, am).

Recenze knih

Kolektiv autorů: *Rabi Feder Superhero* (č. 11, str. 7, am); **Kraus, Tomáš**: *Další, prosím* (č. 2, str. 16–17, Martin Šmok); **Kraus, Tomáš** – reakce na Šmokovu kritiku a Šmokova reakce na Krausovu reakci (č. 3, str. 16–17); **Lewando, Fania**: *Židovská vegetariánská kuchařka* (č. 6, str. 17, am); **Meisnerová Wismer, Zuzana** a kol.: *Systém Langhans* (č. 3, str. 11, am); **Petráček, Zbyněk**: *Izrael 1995–2025*, autorský výběr z komentářů (č. 11, str. 14–15, Jiří Peňás); **Sage, Trevor**: *Pražské Stolpersteine II* (č. 6, str. 13, am); **Sfar, Joann**: *Nous vivrons. Enquete sur l'avenir des Juifs* (Budeme žít. Pátrání po budoucnosti Židů) (č. 8, str. 12, Magdaléna Platzová); **Sidon, Karol**: *Obrana absolutního postoje* (č. 8, str. 17, am); **Soukupová, Blanka**: *Identita destabilizace a nejistoty. Antisemitismus v českých zemích v prvorepublikovém Československu* (č. 5, str. 17, Peter Salner); **Tuckerová, Veronika**: *Bedekr Kafka* (č. 9, str. 17, Miloš Doležal); **Vincenz, Stanislaw**: *Na vysoké polonině* (č. 10, str. 17, jd); **Weidermann, Volker**: *Das Buch der verbrannten Bücher* (Kniha spálených knih) (č. 2, str. 10, Josef Krouťvor); **Weil, Jiří** – *Spisy* (č. 10, str. 16–17, Jindřich Toman).

Recenze slovenských knih

(Není-li uvedeno jinak, připravuje Peter Salner)

Frankl, Peter: *Hrdinovia v Žiline. Pamätná izba Vrbu a Wetzlera* (č. 12, str. 12); **Frankl, Peter** a **Pavel**: *Židovská Žilina* (č. 4, str. 16); **Fogelová, Patricia**, **Szeghy-**

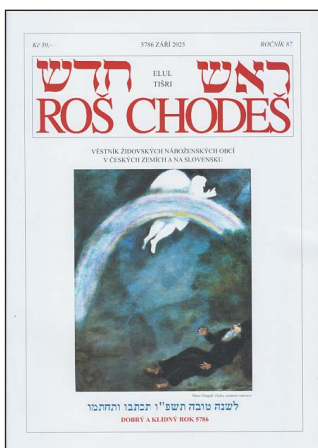
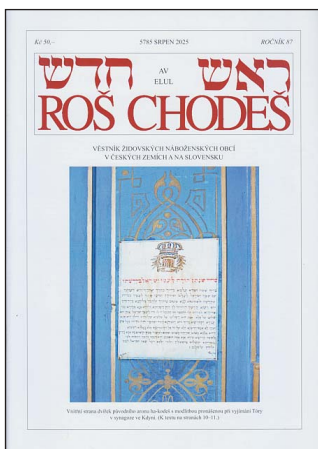
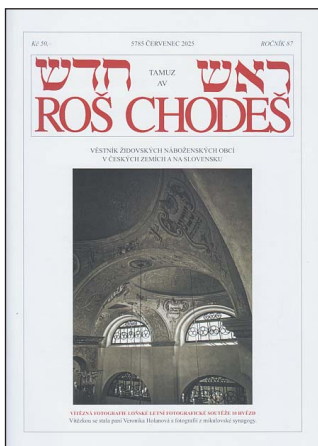
Gayer Veronika: *Proti režimu. Príbehy odporu a odvahy v období nacistickej okupácie v Košiciach* (č. 6, str. 16); **Hrabovecká, Hilda**: *Ruka s vytetovaným číslom* (č. 2, str. 23); **Kubátová, Hana**: *Kde líšky dávajú dobrú noc.*

Kresťanský nacionalizmus a holokaust na Slovensku (č. 8, str. 16); **Kutscher, Volker**: *Rath* (č. 11, str. 16); **Rückschloss Nemcová, Beata**: *Židovský cintorín v Banskej Štiavnici* (č. 9, str. 16); **Vítek, Peter**: *Osudy Židov v Liptove od 18. storočia do konca druhej svetovej vojny* (č. 11, str. 23, Jaro Franek).

Rozhovory

(Není-li uvedeno jinak, str. 6–7)

Bernstein, David – s americkým rabínem o práci jeruzalémského institutu Pardes a jeho mezinárodních aktivitách (č. 7, str. 16–17, Pavlína Šulcová); **Dagan, Michael** – s izraelským publicistou a editorem listu *Haarec* (č. 10, str. 6–8, am); **Dakowicz, Przemyslaw** – s polským historikem, básníkem, esejistou, překladatelem do češtiny a filmařem o jeho snímku *Sestry Franze Kafky v ghettu Litzmanna* (č. 3, str. 6–7, 9, jd); **Finberg, Leonid** – s ukrajinským nakladatelem v Kyjevě (č. 8, Stanislav Škoda); **Franc, Michael** – s pražským rodákem, psychologem americké armády (č. 12, am); **Friedlander, Omer** – s izraelským spisovatelem o jeho rodině a práci (č. 7, Hana Ulmanová); **Glancová, Alžběta**, **Kašeová, Karolina** – o překladu a přípravě *Židovské vegetariánské kuchařky* (č. 6, str. 20, am); **Goldsstein, Arnold** – s liberálním rabínem o jeho londýnské komunitě a rabi Federovi (č. 11, am); **Keene, Andrew** – se spoluzakladatelem organizace ESEK na pomoc malým izraelským podnikatelům (č. 10, str. 23, Terezie Dubinová); **Kertzer, David I.** – se znalcem církevních dějin o působení papeže Pia XII. (č. 4, str. 6–7, 9, am); **Klusák, Jan** – s legendárním skladatelem, literátem a hercem o životě a práci (č. 1, str. 6–8, jd); **Smetana, Frederika** – s herečkou a režisérkou, spoluzakladatelkou a vedoucí divadelní společnosti Golem (č. 6, str. 6–8, Magdaléna Platzová); **Steyerová, Ute** – s reformní rabínkou o její práci ve stockholmské komunitě (č. 1, str. 12–13, Pavlína Šulcová); **Tolkovsky, Zvi** – s izraelským umělcem a pedagogem o životě v Izraeli a novém cyklu obrazů (č. 9, str. 6–7, 9, am); **Váňová, Tereza** Gafna – s novou ředitelkou Lauderových škol v Praze (č. 2, str. 6–7, 9, am); **Vilímec, Miroslav** – s houslistou, spoluzakladatelem festivalu Hudba v synagogách plzeňského regionu (č. 8, str. 14–15, am); **Volárová, Mária** – rozhovor s organizátorkou festivalu židovské kultury HaNahar v Novém Městě nad Váhem (č. 5, str. 16, Jana Mielcarková Trabalková); **Zavadil, Jiří** – s vědcem



v oblasti výzkumu prevence rakoviny a hudebníkem nejen o životě a práci v USA (č. 5, str. 6–8, am).

Události na Slovensku

Čakanie na incident – o súčasnom Slovensku a snahe nájsť „obetného baránka“ (č. 6, str. 23, Jaro Franek); *Kauza Daniela Bombice* (č. 3, str. 17, Jaro Franek); *Slovensko 2025* – o čínech Ficovy nové vlády po parlamentních volbách (č. 2, str. 3, 8, Jaro Franek); *Stratené a znovunájdene I, II* – nález náhrobkov starého židovského cintorína v Bratislave (č. 9, str. 10–11; č. 10, str. 14–15, Daniel Polakovič a Tomáš Stern); *Stratené a znovunájdene I, II* – reakce na článek (č. 11, str. 2, Pavol Breiner, předseda ŽNO Bratislava); *Židia v Galante* – o historii místní komunity a expozici na zámku (č. 12, str. 13, Katarína Potoková).

Výběr z českých médií

(Není-li uvedeno jinak, str. 22 a připravuje jd)

Bylo, je a není ...a další události (č. 1); Stoletý státník... (č. 2); Škodovka v Izraeli... (č. 3); Ticho před bouří... (č. 4); Souhlasné „Yes“... (č. 5); Poptávka po kapli... (č. 6); Generál Dreyfus... (č. 7); Paměť světa... (č. 8); Eskymo Pie... (č. 9); Hrobové ticho... (č. 10); Široká aliance... (č. 11); Kytice ve váze (č. 12, str. 18).

Zprávy ze světa

(Není-li uvedeno jinak, str. 28 a připravuje am)

č. 1: Už ani slovo: Protesty proti síti X; 80. výročí osvobození Osvětimi bez Ruska; Nová starostka Florencie; Izraelská ambasáda v Dublinu končí; Film *Brutalista*.

č. 2: Rakouští svobodní posilují; Pieta v Babím Jaru; Muskova podpora AfD; „Židovská nobelovka“ pro prezidenta Javiera Mileie; Problém s možnou účastí Benjaminu Netanjahuu při pietě v Osvětimi; Kámen ze Západní zdi na Expo v Ósace.

č. 3: Návrat rukojmích z Gazy; Hajlující Trumpovi poradci; Proces s útočníkem na spisovatele Salmana Rushdieho; HIAS žaluje Trumpa; AfD na druhém místě.

č. 4: Obnovení bojů v Gaze a protesty; Mikve v Ostii u Říma; Archivy „kryších stezek“; Konference v Jeruzalémě bez rabína a filozofa; Oskar a polské občanství pro herce J. Eisenberga; Oskar pro dokument *No Other Land*.

č. 5: Papež František a Židé; Protesty proti Hamásu v Gaze; Harvard vs. Trump; Platforma The Contrarian; Noa Argamániová mezi 100 nejvlivnějších osobností roku; Údajný pokles antisemitismu; Výstava Camilla Pissarra v Postupimi.

č. 6: Střelba ve Washingtonu, D. C.; Umělé vzpomínky; Z pozůstalosti popraveného špiona Elieho Kohena; První židovská ministryně v Německu; Film *Eleanor Veliká*; Izrael na Eurovizi.

č. 7: Zdroje pro Hamás; Izraelské stánky na veletrhu ve Francii jen za plachtou; Falešná videa; Nový polský prezident; Zemřel pianista a autor Alfred Brendel.

č. 8: Začátek pozemní operace v Gaze; Harvard vs. Trump; Útok v Grenoblu; Irsko: návrh zákona o zákazu dovozu zboží z Judeje a Samaří; Festival v Glastonbury a protiizraelské projevy; Budoucnost v Amsterdamu – nové výstavy v tamním Židovském muzeu.

č. 9: Rabínská výzva k ukončení války v Gaze; Autorská práva od Hamásu; Synagoga v Oděse; Sarajevská Hagada; Dreyfus po 130 letech.

č. 10: Uznání státu Palestina; Blairův plán na dočasnou správu Gazy; Průzkumy veřejného mínění ve Francii a Velké Británii o uznání státu Palestina; Opera podle románu M. Chabona; Malby ze synagogy v syrské Dura Európos; Otevřený dopis osobností proti bojkotu izraelského filmového a televizního průmyslu.

č. 11: Útok v Manchesteru na Jom kipur; Nobelista Krasznahorkai; Robert Badinter v Pantheonu; Nová irská prezidentka a Izrael; Renovace ŽM v New Yorku.

č. 12: „Objektivní BBC“; Mitzva Day; Archiv filmu *Šoa*; Násilí na Západním břehu; Olmert v Oxfordu; 80 let od norimberských procesů.

Židovské památky

Na úpatí centrálních Brd – o (nejen) židovských památkách **Hořovic** (č. 11,

str. 10–11, jd); Chodská židovská **Kdyně** – synagoga, mikve a příběh dvou doktorů (č. 8, str. 10–11, jd);

Mikulov – příběh obětí v masovém hrobu na židovském hřbitově (č. 12, str. 8–9, Miloš Doležal);

Nečtiny – o revitalizaci židovského hřbitova (č. 11, str. 15, Jáchym Pešata);

Neveklavská synagoga – o probíhající obnově židovské památky (č. 3, str. 10, jd);

Poběžovice neboli Ronšperk, o židovských památkách v Poběžovicích (č. 9, str. 14–15, 20, jd);

Protivín – o obnově zdi a náhrobků židovského hřbitova (č. 1, str. 26, Blanka Rozkošná);

Syrakusy – mikve a synagoga (č. 12, str. 14–15, Jiří Zavadil);

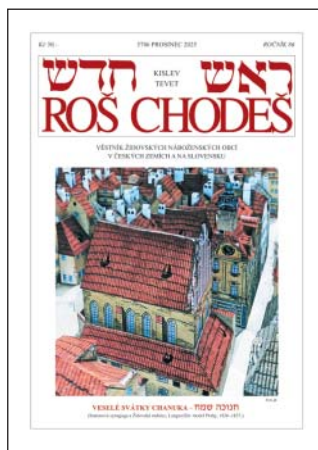
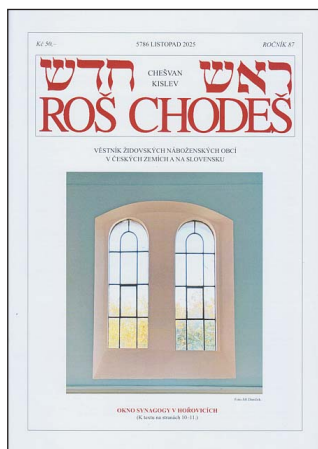
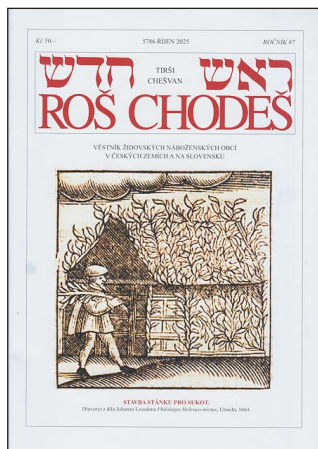
Trenčianske Teplice – o historii židovské komunity a jejích památkách v lázeňském městě (č. 3, str. 12–13, Eduard Ujházy, Michal Dubovický);

Velké Meziříčí – obnova vzácné synagogy (č. 5,

str. 12–13, jd).

Zkratky jmen redaktorů: am – Alice Marxová; jd – Jiří Daniček.

Připravila Alice Marxová



ŽIDIA V GALANTE

Výstava o histórii židovskej komunity v esterházyovskom kaštieli

Pozvánka pre súčasníkov, aby vstúpili na chvíľu do tohto sveta a spoznali kus histórie, radostí, starostí i tragédie židovského národa na konkrétnom kúsku zeme. Na úrodnom južnom Slovensku, v okresnom meste Galante a jeho okolí. Židovská komunita tu žije a žila oddávna v symbióze s inými etnikami a je neoddeliteľnou súčasťou „rodokmeňa“ mesta. V júni tohto roka sa na nádvorí neogotického esterházyovského kaštieľa, ktorý je jedným zo symbolov mesta Galanta, konalo komorné podujatie ponúkajúce verejnosti rozsahom nevelkú, no svojím posolstvom nenahraditeľnú expozíciu venovanú minulosti a prítomnosti židovskej komunity v meste.

Stála výstava v zrekonštruovanej sále na prízemí kaštieľa vznikla z iniciatívy OZ Shalom, Mestského kultúrneho strediska a Židovskej náboženskej obce v Galante. Slovom, obrazom, ale aj konkrétnymi artefaktmi týkajúcimi sa každodenného i sviatočného života tunajšieho židovského obyvateľstva uvádza návštevníka do minulosti komunity. Expozícia, ktorú primátor Galanty nazval „spomienkou zakomponovanou v múroch kaštieľa“, bude odteraz rozprávať staré príbehy svojím návštevníkom a prispievať tak k tolerancii medzi ľuďmi, ktorá tu bola vždy samozrejmosťou. Plánujú sa tu konať prednášky pre školy a záujemcov z rôznych vrstiev spoločnosti.

Z HISTÓRIE

Židia zohrali významnú úlohu v histórii Galanty a jej okolia, veď ich prítomnosť tu siaha až do polovice 18. storočia, možno aj hlbšie. Mesto patrilo do panstva významného uhorského šľachtického rodu Esterházyovcov. Tí vycítili, že by prítomnosť Židov na ich panstve bola prínosom, preto im umožnili usadiť sa tu. Dali im do večného prenájmu miesto na postavenie synagógy, aj zriadenie cintorína. Prvá modlitebňa bola zriadená už v roku 1729. Židovská obec sa postupne rozrastala a vznikali základné inštitúcie, ktoré boli pre ňu nevyhnutné. Synagógy, cintorín, k dispozícii bol rituálny kúpeľ, fungovali školy, spolky, tlačiareň, vo svete slávna ješiva. V Galante pôsobili viaceré náboženské smery, ortodoxia aj neológovia. Okolo roku 1850 tu bola založená ješiva, ktorá patrila vo svojej dobe medzi najznámejšie inštitúcie posky-

tujúce náboženské vzdelanie v Uhorsku. Podľa archívnych záznamov tu študovalo okolo 180 „bocherov“. V Galante sa hovorilo zväčša po maďarsky, po nemecky a jidiš. Stopy sa zachovali ešte aj dnes v komunikácii potomkov.

Na prelome 19. a 20. storočia tvorili Židia v Galante takmer 40 percent miestnej populácie (v roku 1930 tu bolo 878 obyvateľov židovského vierovyznania). Aktívne sa zapájali do obchodu, remesiel, finančníctva aj verejného života. Mnohí boli lekármi, právnikmi, učiteľmi, podnikateľmi, ale aj obchodníkmi či inými remeselníkmi. Bežnými občanmi. Galantské židovstvo vedené



Pohľad do zámeckého sálu s výstavou o histórii Židů v Galantě.

významnými rabínmi šírilo dobré meno mesta po celej Európe.

V roku 1898 sa začala výstavba novej synagógy, ktorú projektoval Dionýz Milch, autor návrhu bratislavskej synagógy na Rybnom námestí, ktorá padla za obeť asanácii a výstavbe nového mosta cez Dunaj. Galantská synagóga slúžila obci do roku 1976, keď mala podobný osud – na jej mieste dnes stojí sídlisko.

VOJNOVÉ UDALOSTI AAKO ĎALEJ

V období rokov 1938–1945 sa Galanta v dôsledku viedenskej arbitráže stala súčasťou Maďarska a úrady postupne zavádzali protizidovské zákony. V júni roku 1944 bola galantská židovská komunita a Židia z okolia sústredení do ghéta okolo synagógy, potom odvezení do tehelne v Nových Zámkoch, odkiaľ boli deportovaní do koncentračných táborov, najmä do Osvienčimu, kde väčšina zahynula. Vrátilo sa necelých 20 percent.

Po oslobodení sa do Galanty vrátilo len niekoľko desiatok preživších. Tí, ktorí neuniesli tlak smútku za svojimi drahými,

emigrovali. Komunita sa už nikdy neobnovila v pôvodnom rozsahu. Napriek tomu sa snažila žiť podľa pravidiel židovskej viery a vychovávať deti v tomto duchu. Centrom bola synagóga v tzv. Novej ulici, kde boli pred vojnou aj iné objekty židovskej obce. V polovici 70. rokov 20. storočia padla za obeť novej výstavbe. Dnes sa kultový život a tradičné sviatky konajú v malej modlitebni v zrekonštruovanom rodinnom dome. Židovský cintorín je pamiatkou na mnohé generácie židovských obyvateľov a tradične sa tu v lete za účasti veriacich aj obyvateľov mesta a okolia konajú trizny za obeť holokaustu. Na cintoríne sa dodnes pocho- váva podľa starodávnych tradícií.

POZVÁNKA

Galantská židovská obec je jednou z mála na Slovensku, ktorá sa všemožne snaží zachovávať tradície. Korene sú tu ešte stále hlboké a napriek „modernej“ dobe pretrvávajú. Sama na to však už nemá sily, preto vypomáhajú priatelia z okolitých židovských obcí. Aby sa mohli konať tradičné bohoslužby či sláviť sviatky.

Ak máte cestu okolo, nezabudnite sa zastaviť a vdýchnuť atmosféru starého sveta. Vtiahne vás atmosféra dňa, spomienka na nezabudnuteľného rabína pochádzajúceho z Moravy Arie Leiba Taubera, v Galante známeho ako rabi Telč (Telch). Podľa le-

gendy vraj vypukol v tej dobe v meste mor, ktorý si vyžiadal veľa obetí aj medzi študentmi ješivy. Preto sa predstavení obce vybrali za svojím rabínom, aby im poradil, čo robiť. Spýtal sa ich, či neporušili dákú tradíciu. Prikývli, že áno, prestali v deň narodenia Mojžiša navštevovať každú galantskú rodinu. Keď to opäť napravili, mor ustal. Na pamiatku tejto udalosti členovia Chevra kadiša v Galante navštevujú v spomínaný deň doobeda každú židovskú domácnosť, kde ich čaká bohatý prestretý stôl. Nasleduje návšteva cintorína a uctenie si pamiatky rabi Telča a večer stretnutie s priateľmi zo širokého okolia v modlitebni. Starodávne melódie, možnosť stretnutia, ale aj vôňa tradičného pokrmu – kapra v orechovej omáčke – už aj to je dôvod, prečo zavítať do Galanty. Domáci vám ochotne porozprávajú o tradičnom, a predsa netradičnom dátume Zájin adar, po slovensky 7. adar (obyčajne v marci), dni narodenia aj úmrtia proroka Mojžiša, zároveň dni venovanom Chevre kadiša, svätému spolku. Tunajšia obec si ho ešte i dnes pripomína vo svete jedinečným spôsobom.

KATARÍNA POTOKOVÁ

SYRAKUSY A JEJICH ŽIDÉ

Podzemní svědectví zaniklého židovského života

Počátky židovské přítomnosti v Syrakusách na Sicílii se datují déle než dvě tisíciletí do minulosti. Zdroje udávají, že Židé žili ve městě již v 1. století o. l. jako důsledek širšího rozptýlení židovských komunit po Středomoří během římské nadvlády. K výraznému přílivu došlo po zničení druhého Chrámu v roce 70 o. l., kdy římská legie rozptýlila židovské vězně do středomořských přístavů, včetně Sicílie. Další vlna pravděpodobně přišla po Bar Kochbově povstání (132–135 o. l.), kdy císař Hadrian vyhnal Židy z Jeruzaléma.

Ačkoli byly Syrakusy římským městem již od roku 212 př. o. l., kulturně zůstávaly převážně řecké. Židovští osadníci přinesli do města aramejštinu a vlastní instituce, zároveň se však účastnili místního občanského i obchodního života. První židovské osídlení se údajně soustředilo v syrakuské pevninské části Acradina poblíž jeskyně Pelopie. Poté se komunita soustředila na ostrově Ortigia, kde na východní



Ostrov Ortigia, na jehož východní straně existovala židovská čtvrť, Giudecca.

straně vznikla Giudecca, židovská čtvrť. Její úzké ulice v řeckém stylu (strigy) žily řemesly a obchodem. Židé zde působili jako lékaři, barvíři či obchodníci a přispívali k prosperitě města. Judaismus na Sicílii zapustil kořeny dlouho před příchodem křesťanství. Židovská kongregace zde byla pravděpodobně první v oblasti a jednou z nejstarších v Itálii.

Po patnáct století židovská obec v Syrakusách vzkvétala pod římskou, byzantskou, arabskou a normanskou vládou, podařilo se jí uchovávat víru i kulturu a zároveň se přizpůsobovala

měnícím se mocenským poměrům, což byla společně všem židovským komunitám Sicílie.

MIKVE

Pod palácem Casa Bianca ze 17. století, v němž je dnes hotel Alla Giudecca, na Via Alagona 52, se nachází jedna z nejstarších a nejlépe dochovaných rituálních lázní v Evropě, syrakuská mikve. Vytesaná do vápence, asi 18 metrů pod zemí a tři metry nad mořem, pochází možná už z byzantského období (vznik je dnes datován do doby mezi 6.–10. stoletím o. l.).

Její půdorys svědčí o přesném rituálním účelu i o architektonické dovednosti. Skládá se z centrální místnosti se třemi bazénky s trojúhelníkovými zakončeními a kruhovou nádrží a po stranách ze dvou menších místností, každá se čtvercovým bazénkem, patrně pro soukromou očistu. Oněch pět nádrží napájí přírodní pramen, který proudí dodnes a je možná napojen na Arethusin pramen na opačné, západní straně ostrova Ortigia.

Na konci 6. století byla židovská komunita v Syrakusách již početná, usazená a dobře integrovaná a byla chráněna výnosem papeže Řehoře Velikého, jehož cílem bylo ochránit Židy v křesťanské společnosti před pronásledováním. V polovině 7. století pak údajně dostali Židé povolení znovu vystavět synagogu zničenou při vpádu Vandalů. Na konci středověku tvořili Židé už přibližně čtvrtinu obyvatel Ortigie, tj. kolem 1500–2000 osob.

Živá židovská přítomnost v Ortigii skončila po alhamberském dekretu v roce 1492, který nařídil vyhnání nebo konverzi všech Židů ve španělských územích, včetně Sicílie. Roku 1493 stáli i syrakusští Židé před volbou exodu, nebo nucené konverze. Část se stala

anusim (konvertity z donucení). Traduje se, že se části obce podařilo skrýt svou víru i samotnou mikve, jejíž vstup byl zatarasen kamením a pískem a nad ní byl vytvořen dvůr.

Španělská inkvizice, na Sicílii velmi činná, toto místo neobjevila. Úkryt



Mikve pod palácem Casa Bianca, současný stav. Foto archiv.

v soukromém dvoře přešel časem do rukou rodiny Bianců (nebo Bianchi), považované za potomky konvertitů. Mikve zůstala téměř pět století zapomenutá, až v roce 1986 palác koupila markýza Amalia Daniele di Bagni a začala ho restaurovat. Ta si všimla budovy bez dveří na dvoře a nechala v ní v roce 1989 probourat zeď a objevila úzké schodiště vedoucí do podzemní komory s dávno ztracenou mikve. Archeologové potvrdili mimořádný objev, odhalili jedinečné hypogeum a v něm stále proudící pramen.

SYNAGOGA

Vedle mikve též kdysi stála hlavní syrakuská synagoga, zvaná v pramenech *meschita Iudeorum*, postavená ve středověku, kdy se Židé přestěhovali z pevninské Acradiny do Ortigie. Ta byla po staletí centrem židovské bohoslužby i občanského života.



Židovský náhrobek v muzeu v Palazzo Bellomo.

Po vyhnání v roce 1492 byla synagoga v roce 1496 přeměněna na kostel San

Giovanni Battista, podle zvyku zasvěcovat bývalé synagogy sv. Janu Křtiteli. Budova zůstala kostelem až do roku 1865, kdy byla odsvěcena a využita pro různé světské účely jako kasárna, sklad, karanténní stanice a později pro hudební, divadelní a společenské akce.

Po obdobích zanedbání a rozpadu byla v roce 1923 obnovena, zbavena barokních přístaveb a navrácena do středověké, převážně gotické podoby. Objekt má dnes otevřený interiér bez střechy. Dlouho se vedly diskuse o tom, zda synagoga mohla stát u nedalekého



San Giovanni Battista, místo bývalé synagogy.

kostela San Filippo Apostolo, který se rovněž nachází nad podzemní komorou s prameny. Historický výzkum a archivní dokumenty však potvrzují, že původní umístění synagogy je nejpravděpodobněji v místě dnešního kostela San Giovanni Battista.

Po vyhnání roku 1492 židovský život v Ortigii postupně upadl v zapomnění. Židé, kteří zůstali, žili jako neofité – veřejně křesťané, ale tajně si uchovávali svou víru. Jejich poitalštěná jména se objevují v matrikách a notářských zápisech z 16. století. Původní podoba Giudeccy přetrvává. Bludiště úzkých uliček stále sleduje středověký půdorys a uchovává komunikace kdysi živé obce. Dnes tvoří její hlavní pozůstatky – mikve a bývalá synagoga – součást mnohovrstevného dědictví Syrakus. Mikve v Casa Bianca je dnes spravována soukromou společností a je přístupná veřejnosti. (K tématu Židé na Sicílii viz také *Rch* 12/2017.)

Text a foto

Jiří ZAVADIL, Syrakusy / Lyon

PODZIM V TEMEŠVÁRU

Hle, město vícehlasé, polemické, město, jako jím bývala kdysi Praha. Mísí se jazyky, rumunština s maďarštinou, chvílemi jako bych byl na skok v Paříži, chytám se, a zase se hned ztrácím. Maďarština zní jako šifrovaný jazyk, ach, nerozumím, nem tudom..., a přece se mně ten jazyk líbí. A když zaslechnu i pár slov srbsky, chvala, molim, a dokonce češtinu našich krajanů z Banátu, vplouvám bez zábran do proudu jedné společné řeči. Koneckonců i němčina sem patří, i když se ozývá už málo, v neděli na mši...

1. světová válka rozvrátila starou Evropu, a ta 2. rozvat dokončila. Přebíjí a za svaté obrazy se zastrkávají bankovky jako dary.



Náměstí Victoriei. Foto Hospodarz, Wikipedie, 2013.

suny, odsuny, vyhánění, vraždy, změnily Střední Evropu k nepoznání. Do jednoho pytle byly vhozeny menšiny i celé národy, jména byla přepsána a s nimi i historie.

Chybí ovšem Židé, synagoga v Temešváru postavená v maurském slohu je uzavřena. Vstup jen po domluvě a na požádání.

Cikáni si zamilovali katolické baroko, jeho nádheru. Chrám postavený Fischerelem z Ehlachu, mimochodem stavitelem Clam Galasova paláce v Praze, je plný kudrlinek, pozlacených ozdob a vůně kadidla.

Ani velechrám pravoslavné církve, jako z pohádky, nezůstává pozadu za barokem, ačkoliv jde o novodobou

stavbu. Krása ve službě ortodoxie velebí slávu boží! Tady se ikony stále líbají a za svaté obrazy se zastrkávají bankovky jako dary.



Temešvár, kolorovaná litografie z roku 1860.

Dlažba Temešváru je zkropená krví, právě zde započala vzpoura proti diktátorovi. A tady skončil komunismus krvavou tečkou!

Mířím do kavárny v centru na ulici Evžena Savojského, vítěze nad Turky. Ale tureckou kávu si nedám, dám přednost espresso se skleničkou koňaku z Moldávie. Je výtečný, hřeje a rozhání melancholii.

Hle, kus Střední Evropy, na který se zapomíná... Město chameleon, kde se střídají jazyky a vyznání, kde se kříží poezie s historií.



Synagoga din Fabric z roku 1887 na historické pohlednici.

Rozlehlá náměstí jsou pustá, jako vymetená, ale bulváry zasypává žluté listí zlátnoucí v kosém světle podzimního slunce.

JOSEF KROUTVOR, listopad 2025

Maxim Gorkij

BLBOST JE NEVYLÉČITELNÁ NEMOC

*V roce 1919 vyšla v nakladatelství Stanislava Minaříka na Smíchově kniha **Maxima Gorkého** Nečasové úvahy. Poznámky o revoluci a kultuře. Jedná se o soubor článků, které tehdy už světově proslulý autor uveřejňoval koncem roku 1917 a v první polovině roku 1918 – tedy v období, kdy se dočasně rozešel s bolševiky a vystupoval proti všudypřítomnému násilí a teroru – ve svém petrohradském, později zakázaném deníku Nový život. Text, věnovaný antisemitismu, který zde v původním překladu Prokopa Maxy přetiskujeme, je pozoruhodným způsobem aktuální i dnes. Antisemitismus v Rusku, o kterém píše Gorkij v roce 1918, se v podstatných rysech nijak zvlášť neliší od antisemitismu a jeho stereotypů, s nimiž jsme konfrontováni dnes. Včetně konstatování, že „antisemitství žije a ponenáhlu, opatrně zdvihá opět svou hnusnou hlavu, syčí, klepe a prská“.*

* * *

Rovnoprávnost židů – jeden z krásných úspěchů naší revoluce. Tím, že jsme žida uznali za rovna Rusovi, sejmulí jsme se svého svědomí potupnou, krvavou a špinavou skvrnu. V tom činu není ničeho, co by nás opravňovalo, abychom jím se chlubili. Již proto, poněvadž židé bojovali za politickou svobodu Ruska, a sice mnohem poctivěji a energičtěji než mnozí Rusové, protože židé dodávali mnohem méně renegátů a provokátorů – my nesmíme a nemůžeme považovati se za „dobrodince židů“, jak se nazývají někteří „dobrodušní“ a „měkkého srdce“ ruští lidé v dopisech, psaných mně.

Tím, že jsme vysvobodili židy z „vykázaného území“, z potupného pro nás zajetí různých „obmezujících zákazů“, dali jsme své vlasti možnost, aby využila energie lidí, kteří dovedou pracovat lépe než my a všichni víme, že velmi nutně potřebujeme lidí, milujících práci.

Nemáme proč se chlubit, ale mohli bychom se radovat, že konečně nás napadlo vykonatí čin, dobrý mravně i prakticky.

Avšak necítíme radosti nad tím; necítíme radosti, ale antisemitství žije a pone-

náhlu, opatrně zdvihá opět svou hnusnou hlavu, syčí, klepe a prská jedovatou slinu nenávisti.

Oč běží? Inu, vidíte, o to, že mezi bolševiky, nalaďenými anarchisticky, objevili se dva židé. Zdá se, že dokonce tři. Někteří jich napočítali sedm a jsou přesvědčeni, že těchto sedm Samsonů rozbije na padrť 170milionový chrám Ruska. To by bylo velmi směšné a hloupé, kdyby to nebylo podlé.



Maxim Gorkij, okolo roku 1900.

Hrozný hebrejský Bůh spasil celé město hříšníků za to, že mezi nimi našel se jeden spravedlivý. Lidé, věřící v tichého Krista, domnívají se, že za hříchy dvou nebo sedmi bolševiků má trpět celý hebrejský národ. Jestliže usuzujeme tak, musíme dopustit, že za

Lenina, čistokrevného ruského hříšníka, mají odpovídat všichni rodáci Simbirské gubernie i gubernií sousedních.

Mezi menševiky je mnohem více židů, ale moji dopisovatelé, tváří se nevědomci a tvrdí, že všichni židé – jsou anarchisté. To je velmi špatná generalizace. Jsem přesvědčen, vím, že židé ve své masě – a dívím se tomu – projevují více rozumné lásky k Rusku než mnozí Rusové.

Toho si lidé nevšímají, ačkoli to velmi nápadně bije do očí, čteme-li články židovských žurnalistů.

V *Rěči* – časopise, který možno nemít rád, ale přes to časopise velmi váženém – pracuje mnoho židů. *Novoje Vremja*, jež má mezi spolupracovníky také židy, ještě nedávno nazvalo *Rěč* „židovským listem“. Spolupracovníci *Rěči* nemají ani stínu sympatií k bolševikům.

Jsou ještě tisíce důkazů pro to, že rovnice „žid = bolševik“ – je rovnice hloupá, vyvolaná zoologickými pudry rozdrážděných Rusů.

Nebudu ovšem uvádět těchto důkazů – poctiví lidé jich nepotřebují, nepoctivých – nepřesvědčím.

Blbost – je nemoc, kterou není možno vyléčiti přesvědčováním. Tomu, kdo churaví touto nevyléčitelnou nemocí, je jasno: poněvadž mezi židy se objevilo sedm a půl bolševika, tedy je vinen židovský národ. A proto...

A proto poctivý a zdravý ruský člověk opět začíná pociťovat obavy a mučivý stud za Rusko, za ruského tvrdohlavce, jenž v těžké chvíli svého života nezapomene hledati nepřitele kdesi mimo sebe, a ne v propasti své vlastní hlouposti.

Doufám, že moji četní dopisovatelé budou spokojeni s touto odpovědí na „židovskou otázku“. A dodávám – pro mne tato otázka neexistuje.

Nevěřím v úspěch klepařské propagandy antisemitské. A věřím v rozum ruského lidu, v jeho svědomí; v upřímnost jeho úsilí po svobodě, jež vylučuje jakékoli násilí nad člověkem. Věřím, že „všechno pomine, jen pravda zůstane“.

Poslali mně svazek protizidovských proklamací, jedna z nich byla vydána – „Ústředním Výborem Svazu křesťanských socialistů“ v Moskvě 6. května, druhá – „Petrohradskou odbočkou“ téhož svazu. Nevím, zda takový „Svaz“ existuje, či ne, ale jeho členové nejsou ovšem ani křesťané, nýbrž – zcela obyčejní ruští lidé z těch zdvořilých povalečů a lenochů, kteří, zavinivše sami všechny své nehody, nestoudně obviňují, koho libo, jen ne sebe za to, že nejsou k ničemu a neumějí žít. Že nejsou křesťané, a dokonce ne socialisté, to dokazuje jejich podlá proklamace.

Hle její úvodní věty:

„Antisemité všech zemí, všech národů a všech politických stran, spojte se!“ „Svaz Křesťanských Socialistů obrací se ke všem ruským občanům s výzvou, aby se očistili od židovského moru, jímž naše vlast je prosáknuta – s nejvyšších vrcholů do spodin lidových. Zvláště nakažena je tímto morem naše inteligence, naše tzv. vzdělaná společnost, vychovaná židovským tiskem, který hlásá lživé zásady rovnosti a bratrství všech národů a plemen. Ale každý rozumný člověk ví, že není a nemůže být ani rovnosti, ani bratrství. A proto nemůžeme stejně se chovati ani ke všem lidem, ani ke všem národům.“

Není-li pravda, že to jsou praví následovníci Krista, jenž tolik miloval, pro něhož nebylo ani Helléna, ani žida, jenž sám, spolu s apoštoly, byl žid a trpěl a zemřel mučednickou smrtí za člověka vůbec, za lidi všech ras a plemen. A – není-li pravda – že jsou dobří socialisté, kdo považují zásadu rovnosti za – lživou a „špinavě židovskou“.

Lidé hloupí a nebozí, nešťastní. Tvrdí, že ruští občané „skrz naskrz – s vrchu do nizu“

– jsou prosáknuti „židovským morem“, tj. „zásadami rovnosti a bratrství všech plemen a národů“ – svatými zásadami, jež hlásají téměř všechna náboženství a největší myslitelé všech věků a zemí – a tvrdíce toto, autoři proklamací projevují příliš lichotivý, ale – bohužel – naprosto nesprávný názor o ruských občanech. Příkladem jsou sami občané, členové „Svazu Křesťanských Socialistů“, kteří nejen nejsou „skrz naskrz prosáknuti“ vysokými zásadami rovnosti, nýbrž prostě jako většina ruských občanů nemají ani tušení o planetární, všeobecně kulturní ceně těchto zásad.

Dále píší:

„Árijská rasa – je typ pozitivní jak v ohledu fyzickém, tak v ohledu mravním, židé – typ negativní, jenž stojí na nižším stupni lidského vývoje. Jestliže naše inteligence, „naše sůl země ruské“, toto pochopí a tomu porozumí, tehdy odhodí jako starou bezcennou chamrad' otřepané fráze o rovnosti židů s námi a o tom, že je třeba chovati se stejně jak k těmto páriům lidstva, tak i k ostatním lidem.“

Uvažte – „i k ostatním lidem“, mimo židy, není možno chovati se stejně. A kdo že jsou tyto ostatní lidé? Snad Němci, zástupci „árijské rasy“ – „typ pozitivní v mravním ohledu“, což ovšem nebrání tomuto „typu“ střílet hromadně neozbrojené ruské mužiky i židy. A možná, že k nim patří i krotcí Slované, ti ruští lidé, kteří nyní tak nesmyslně a krutě olupují a vraždí se navzájem.

Či jsou tyto „ostatní lidé“ – vůbec všichni lidé, kteří tak či onak by dovedli překazit klidný rozvoj vlčího patriotismu autorů proklamace? Neboť – není pochybnosti o tom, že proklamace pochází z kruhů ruských lupičů, kteří si zvykli vydělávat sto ze sta a dřeli s národa, tak vroucně milovaného, sedm koží.

„Ostatní lidé“ – to je bezděčné přefeknutí, jež „křesťanským socialistům“ napověděla jejich sociální zdivočilost a také mravní a všeobecná nevzdělanost. Avšak místy je tato nevzdělanost velmi podezřelá, a dokonce dvojnásob falešná.

Petrohradská proklamace je adresována „dělníkům, vojákům a sedlákům“ a je zřejmo, že je vypočtena na temnotu rozumu i citu adresátů.

Táže se: „Kolik znáte židů-kovářů, kovářských pomocníků, domovníků, rolníků, prادلen, kuchařek, myček nádobí? Viděli jste naše židy, jak žebrají o krejcar na ulicích měst? Ne!“

Nikdo ovšem v Petrohradě a v Moskvě neviděl židovských domovníků, neboť nikdy žádný žid nemohl zastávat této policejní hodnosti, proč – je jasné. Kdežto v Oděse většina nákladních povozníků – jsou židé; 92 procenta židů, žijících ve vykázaném území, jsou řemeslníci a chudáci. Je ovšem pravda, že mimo vykázané území nikdo neviděl židovských žebráků. To se vysvětluje tím, že u židů překrásně jest vyvinuta vzájemná pomoc, tím, že policie by nedovolila židu žebrot a – myslím – že také tím, že pravoslavní, láskyplní křesťané bezpochyby by do ruky žebráka žida strkali ne chléb, ale kámen nebo hada. Jak je to všechno prolhané, jak odporný je tento antisemitismus líné kobyly.

Jestliže čteš všechny tyto hloupé mizerosti, jež ruským tupohlavcům našeptává nesmyslná a odporná zloba, zmocňuje se tě pocit studu a strachu za Rusko, zemi

zu“ byl by vydán hebrejsky, a ne rusky. Nebo kdyby alespoň je napadlo poznamenat „překlad z hebrejštiny“.

Jak je to vše hloupé a hanebné.

Ostatní proklamace nejsou chytřejší než ty, jež jsem citoval.

Již několikrát jsem dokazoval antisemitům, že dovedou-li někteří židé zaujmout v životě nejvýhodnější a nejvýnosnější místa – vysvětluje se to tím, že dovedou pracovat, že do procesu práce vnášejí nadšení, lásku k práci a schopnost pracovat se zálibou. Žid téměř vždy je lepší pracovník než Rus, a je hloupé zlobit se na to, tomu je třeba se naučit. I do výdělečné práce i na arénu služby veřejné žid přináší více vášně než mnohomluvný Rus a nechť antisemiti žvaní jakékoli nesmysly, nemilují žida pouze proto, že je zřejmě lepší, obratnější a pracovitější než oni: „Mažte je, protože jsou lepší než my.“

Jen proto, páni antisemité, jen proto, mluvte si, co chcete.

Proklamace věnují ovšem velmi mnoho pozornosti takovým židům jako Zinovjev, Volodarskij a ostatním, kteří

úporně zapomínají, že jejich beztáknost a hloupost slouží materiálem pro obžalovací spis proti všem židům vůbec. Nu a což. „Není rodiny bez úhony“, ale přece celá rodina neskládá se z nezdarů a jsou přirozeně tisíce židů, kteří nenávidí Volodarského bezpochyby právě tak zuřivou nenávistí jako ruští antisemité. To ovšem nepřesvědčí antisemity



Židé z ukrajinského Krasyliva, 1916–17. Foto archiv.

Lva Tolstého, jež vytvořila nejhumánnější, nejlidštější literaturu světa.

Třetí proklamace je provokační výmysl, ještě darebnější a hloupější.

Je nadepsána:

„Důvěrné. Předsedům odboček Vše-světového Izraelitského Svazu.“ A v ní doporučuje se „předsedům“, aby dbali všemožné opatrnosti. „Musíme jíti tvrdě a neústupně cestou boření cizích oltářů a trůnů“, „donutíme Rusko, aby padlo na kolena“, „podnikneme všechno, abychom zvelebili veliký židovský národ“, ale nebudeme pospíchat, budeme „opatrní“.

Koho chtějí, idioti, postrašit těmito výmysly. Kdyby alespoň uvážili, že cirkulář tak mimořádně vážný, adresovaný „předsedům Vše-světového Izraelitského Sva-

o tom, že nejsou všichni židé stejní a že třídní nepřátelství mezi židy je neméně ostré než u ostatních národů; to jich nepřesvědčí o tom, že jsou povinni být přesvědčeni o opaku.

Ale snad pro ty, koho chtějí jako psy poštvati proti židům, snad pro ty již je nejvýše na čase, aby se rozhodli nad tímto novým pokusem o organizaci pogromů. Snad uznají za nutné a včasné říci autorům proklamací „Komorám Národní Pomsty“ a ostatním organizacím temných dobrodruhů:

„Pryč! Hospodáři země jsme – my, my dobyli svobody, neskrývajíce svých tvář a nedovolíme, aby nějací temní lidé vládli naším rozumem, naší vůlí. Pryč!“

(redakčně nepatrně kráceno)

KYTICE VE VÁZE ...a další události

/Vybráno z českých médií/

Po více než sto letech se v Pardubicích uzavřel jeden mimořádný kruh. Potomci Karla Winternitze, jednoho ze zakladatelů slavných Automatických mlýnů, se vrátili na místo, kde kdysi stával mlýn jejich dědečka. V opraveném areálu, který dnes znovu ožívá díky modernímu využití, ožil i příběh podnikatelské rodiny, jež se nesmazatelně zapsala do historie města. Winternitzovi patřili k významným židovským rodinám ve městě, ve spolupráci s firmou Prokop se jim podařilo postavit jeden z nejmodernějších mlýnů té doby a patřili také k filantropům a podporo-



Winternitzovy mlýny. Foto Wikipédia.

vatelům umělců. Proto je symbolické, že právě v bývalé hlavní mlýnici je nyní sbírkotvorná umělecká galerie. (PardubiceDnes.cz, 4. 11.) ■ Dílo brněnského architekta židovského původu Otty Eislera dnes v souvislosti s výročím nacistického protizidovského pogromu v listopadu 1938, známého jako křišťálová noc, připomněl v Brně celodenní program. Akce pořádaná Židovskou obcí Brno a Centrem židovské kultury Štetl nabídla i prohlídku bytového domu v Lipové ulici, která je jednou z méně známých, avšak architektonicky výrazných Eislerových realizací. Snahou je vrátit jméno významného představitele funkcionalismu do veřejného prostoru. (Metro.cz, 9. 11.) ■ Letos v létě do Prahy dorazila umělecká díla, která původně zdobila byt Jana Masaryka v Londýně. Celou sbírku kdysi Masarykův osobní tajemník Lumír Soukup zachránil tím, že ji vydražil v aukci. Poté přešla do rukou jeho dcery Alenky žijící ve Francii a ta ji věnovala České republice. Nyní jsou akvarely, grafiky či mapy až do konce listopadu k vidění na výstavě v pražském Toskánském paláci. Sbírkou vznikala zhruba od 20. let spíše živelně. Jsou v ní díla, která pro Masaryka měla osobní hodnotu – například série pragensií, jež odkazuje k rodné Praze. Máme zde také dary od přátel. Malíř Oskar Kokoschka byl označen jako tvůrce „zvrhlého umění“ a ve 30. letech řešil, jak se dostat ze střední Evropy, kde sílil nacismus. V rodině Masarykových se traduje,

že to byl právě Jan, kdo mu pomohl a komu pak Kokoschka věnoval obraz *Kytice ve váze*. Jsou tu též čtyři grafiky Václava Hollara, které dostal Jan od své sestry Olgy, nebo mapy Moravy a Čech, jež měl Jan Masaryk v londýnské pracovně. (Aktuálně.cz, 9. 11.) ■ Zažili jsme různé předsedy a předsedkyně sněmovny. Dokonce i Miloše Zemana. Ještě nikdy

si ale lid této země prostřednictvím svých zástupců nezvolil proruského rasistu znevažujícího holokaust a stojícího v čele strany, kterou je podle rozhodnutí soudu naprosto fěr nazývat fašistickou. Tomio Okamura by

v tuhle chvíli nasadil pohoršenou masku a začal by ječet: „Prosím vás, pane redaktore, jak bych mohl být já, poloviční moravský Japonce, vůbec rasistou?! Já si s rasismem užil svoje!“ Ano, je to docela pozoruhodný osobnostní vývoj, který vyvrcholil proměnou někdejšího přívržence multikulturního světa okouzleného návštěvou londýnské mešity v nenávislné xenofobní monstrum. (Seznam.cz, 8. 11.) ■ Zkrátka uměl život skutečně žít – a lidem přinášet spoustu radosti. Bohužel, velký třebíčský patriot Stanislav Vrška teď všechny,

kdo ho znali, velmi rozesmutnil. Zemřel 4. listopadu ve věku 83 let. Stanislava Vršku obdivovali i ti, kteří o něm neměli ani tušení. Vytvořil totiž obří modely třebíčského židovského města, čtvrti Stařečka, Strahovského kláštera a mnoha dalších staveb. Ten nejznámější, zachycující podobu třebíčského židovského města v podobě z roku 1835, je stabilně umístěn v třebíčské Zadní synagoze, má ozvučení v několika jazycích a lze si napsat jednotlivé domy. (Třebíčský deník.cz, 8. 11.) ■ Leni Riefenstahlová (1902–2003), spolutvůrkyně obrazového kultu nacismu, kterému na norimberském sjezdu NSDAP v září 1938 vytvořila „věčný vizuál“, je dvaadvacet let po smrti. Loni se ale znovu vrátila na filmo-

vé plátno, kde působila coby režisérka i herečka. Tentokrát je hrdinkou dokumentárního snímku Andrese Vieila *Riefenstahl*, který nyní vstupuje do českých kin. Německý režisér v něm Leni vytahuje ze světa stínů, aby se stala průvodkyní osobním archivem, v němž shromáždila obrazy svého života a díla tak, jak chtěla obojí sama vidět. Veiel pak v tomto životě-filmu hledá skuliny a praskliny, s jejichž pomocí krásný a milý obraz problematizuje a nabízí k němu kontrapunkt. Obranný psychický mechanismus založený na rozhodnutí „nevidět“ – a vytěsnit tak pocit viny i osobní odpovědnosti – Vieilův snímek samozřejmě neobjevuje, byl popsán už bezpočtukrát. Lapidárně jej ale dokumentuje. Způsob, jakým celé zástupy velmi různorodých lidí ignorují minulost a vnímají nacistický režim stejně shovívavě jako Leni Riefenstahlová, dokáže s divákem zatřást silněji než náhlé výbuchy, jimiž režisérka reaguje na nepříjemné otázky. Připomíná totiž, že Riefenstahlová nebyla v tomto ohledu nijak výjimečná. Že je jednou z nás, jen byla víc na očích. (Právo, 13. 11.) ■ Osudy obětí holokaustu z Liberce, založení tradice pokládání Stolpersteinů (také nazývaných Kameny zmizelých: dlažební kostky s mosazným povrchem, vsazené do chodníku před domy obětí holokaustu a nacistického režimu) či organizace pietních aktů ve spolupráci s Židovskou obcí Liberec. Za vynikající vzdělávací činnost na vysoké škole ocenil ministr školství Kateřinu Portmann,



Model židovské čtvrti v Třebíči. Foto jd.

členku katedry historie Fakulty přírodovědně-humanitní a pedagogické Technické univerzity v Liberci. Ministerstvo uvedlo, že Kateřina Portmann ve výuce i v projektech rozvíjí kritické myšlení studujících, jejich schopnost pracovat s historickými prameny a zároveň se věnovat aktuálním tématům, hlavně otázce lidských práv. „Její schopnost vést studenty k samostatnému vědeckému bádání a následnému přenosu poznatků do veřejného prostoru představuje mimořádnou pedagogickou kvalitu, která by měla být inspirací pro celou akademickou komunitu,“ uvádí se v nominaci Kateřiny Portmann na Cenu ministra školství, mládeže a tělovýchovy. (Mladá fronta DNES, 13. 11.) (jd)

IZRAEL: Kdo vyhrál?

Konec roku přináší více bilancí, ale ne více jistoty. Týká se to i příměří v Gaze, které v říjnu prosadil americký prezident Trump za účasti Izraele, Turecka, Kataru či Egypta a přijal ho i Hamás. Jenže už teď se ukazuje, že leccos nepůjde hladce, možná ani vůbec. Třeba odzbrojení Hamásu a demilitarizace Pásma Gazy.

Proto ještě není jasná odpověď na otázku. Kdo ve válce zahájené 7. října 2023 vyhrál a kdo prohrál?

V GAZE VÍTĚZ, VE SVĚTĚ PORAŽENÝ

Odpověď nelze najít tak snadno. Na webovém Substacku nabízí náповědu vysloužilý britský voják Andrew Fox, nyní působící jako analytik zaměřený na Blízký východ. Text míří na Izrael, Hamás a Katar.

Izrael vyhrál v Gaze každou bitvu, zdecimoval kapacity Hamásu a v širších důsledcích války (akce proti Hizballáhu, Íránu a Hútiům) je na tom vojensky bezpečněji, než byl po předchozí dekádě. Přesto je jeho mezinárodní pověst v troskách, je diplomaticky izolován, jeho občané mohou očekávat právní problémy, ať jedou kamkoli, a někteří politici nemohou volně cestovat do zahraničí.

Hamás je vojensky vytěsňen a jeho spojenci ho donutili, aby se vzdal rukojmích. Přesto je palestinská kauza na globálním vrcholu. Hamás zůstává u moci v částech Gazy, které opustil Cahal, a má šanci udržet si tam moc a vliv i do budoucna. To vše považuje za úspěch.

Katar: Uprostřed kouře a trosek Gazy se vynořil nečekaný vítěz. Zatímco Izraelci a Palestinci zaplatili za válku s Hamásem hroznou cenu, katarským vládcům se podařilo přeměnit chaos v šanci. Dvojí hra využívající diplomacii rukojmích, vliv médií a západních aliancí posílila jejich pozici a obrátila konflikt v Gaze v jejich prospěch.

Fox se do značné míry trefil. Svědčí pro to i fakta či úvahy, jež se objevily až po publikaci jeho textu. Třeba pesimismus ohledně druhé fáze příměří (odzbrojení Hamásu) i spekulace o tom, že Pásmo Gazy zůstane rozdělené „žlutou linií“ na oblasti pod kontrolou Hamásu (podél pobřeží) a oblasti pod kontrolou Izraele (podél hranice). Podívejme se na to blíže.

PROČ BOJKOTOVAT ARCHEOLOGY?

Co se týče Izraele a jeho ostrakizace ve světě, tam Fox není prorokem. Na takový odhad stačí informace z médií. Zajímavý text napsala Elisabeth Bumillerová pro *The New York Times*. Nezabývá se obecnější vlnou antisionismu i antisemitismu ani otázkou, jak a zda vůbec jde přesně odlišit jedno od druhého. Tím, zda tu vlnu spustila tvrdá odvěta Izraele proti Hamásu, nebo zda už byla zralá a válka v Gaze ji jen „odšpuntovala“. Zabývá se izolací Izraele hlavně v akademické a společenské sféře.



Rozdělení Gazy v první fázi příměří – červenou část kontroluje Izrael, pobřežní pás ovládá Hamás. Zdroj IDF.

Podle Bumillerové, respektive citovaných akademiků, je situace horší v Evropě než v USA. V Americe, kde univerzitní prostředí ovládla radikální levice, to začalo dříve, už na jaře 2024. Ale oficiální bojkoty se nekonaly, hlavně proto, že prezident Trump na univerzity vyvíjel tlak (podle Milette Šamirové, prorektorky Telavivské univerzity, to má „hojivý účinek“).

Kdežto v Evropě je, jak říká Emanuel Nachšon, izraelský úředník zabývající se bojkotem, asi 50 univerzit, institucí a akademických skupin, které – úplně či částečně – přerušily spolupráci s akademickými institucemi židovského státu. Profilují se v tom hlavně Belgie, Nizozemsko, Itálie a Španělsko. Nejvíce se činí univerzita v belgickém Gentu a po ní v Amsterdamu. Tam neobnovili spo-

lupráci s izraelskými institucemi ani po říjnovém příměří, neboť „míru a spravedlnosti nelze dosáhnout jednou dohodou“.

Jak to funguje v praxi? Příklad. Guy Stiebel léta vedl vykopávky na Masadě a šéfuje izraelské Archeologické radě. Měl zájem o virtuální konferenci Evropského sdružení archeologů, ale těsně před ní přišel z Evropy e-mail: 23 izraelských akademiků je vítáno, ale jen když skryjí své identity. Nesmí zmínit svůj vztah k žádné izraelské instituci.

Organizátoři pak z kádrování vycouvali, ale pachut' zůstala. Jak archeologie souvisí s válkou či vládou Izraele? Stiebel jim napsal: „Umyli jste si ruce, ukonejšili svědomí, a podíváte-li se do zrcadla, máte dojem, že něco děláte. Ale ptali jste se sami sebe, jakou změnu může vaše rozhodnutí přivodit?“

ZBRANĚ? TY NEODEVZDÁME

Co se týče Hamásu (a Kataru), tam poslouží i zdroje z arabského prostředí. Akram Attaalláh je komentátor deníku *Al-Ajjám* z Ramalláhu. Pro *The New York Times* popsal důvod své skepse vůči odzbrojení Hamásu. Pro hnutí, jež si vystavělo legitimitu na odporu, není rezignace na zbraně jen taktickým ústupkem, je to existenční rozpad, píše Attaaláh: „Pokud Hamás složí zbraně, co může svým příznivcům říct? Že dekádě obětí skončily kapitulací?“

Chálid Abú Tuame je izraelský Arab píšící pro americký Gatestone Institute. Všiml si, co nyní řekl exilový hamásovec Usáma Hamdan. Zbraně předají jen vládě budoucího palestinského státu: „Až bude existovat palestinský stát schopný ochránit své obyvatele, je přirozené, že zbraně budou tomuto státu předány. Do té doby je odpor právem, kterého se nemůžeme vzdát.“

Jistě, není to autoritativní hlas s mandátem. Ale hájí představu jdoucí na ruku Hamásu, Kataru i západním pokrokářům. Třeba takhle. Pásmo Gazy se v první fázi příměří zbavilo rukojmích, kteří dávali – alespoň v některých očích – Izraeli legitimitu k zásahům. Teď je tento argument pryč, takže Hamás může v Gaze fungovat dál. A blahopřát Kataru, jak to pěkně vyřešil.

Tím není řečeno, že to tak skutečně bude, ale trocha skepse není nikdy na škodu. **ZBYNĚK PETRÁČEK**

Gad Šimron

VÁLKA, LÁSKA, JERUZALÉM

■ Izraelský novinář, spisovatel a bývalý agent Mosadu se narodil v roce 1950 v Tel Avivu. Vystudoval historii a jiho-východoasijská studia na Hebrejské univerzitě v Jeruzalémě. V 70. letech začal pracovat pro rozhlas, zároveň ho naverbovala tajná služba, v níž se deset let podílel na náročných operacích, mj. na akci v Súdánu na záchranu etiopských Židů. Posléze pracoval jako evropský korespondent deníku *Maariv* a komentátor.

Jeruzalém, 30. léta. Támar-Henrietta je Židovka z Vídně, která uprchla před Hitlerem. Wolfgang je křesťan ze zdejší Německé kolonie, syn členů templeřského hnutí – protestantské komunity, v níž mnozí sympatizují s nacisty. Zamílují se do sebe, ale jejich láska je od začátku odsouzena k záhubě... Na pozadí pozdějších válečných událostí se odehrává svižně napsaný příběh o lásce, v němž vystupují Židé a Němci, Angličané a Arabové, členové podzemí, britští detektivové i nacističtí špioni. Kniha je založená na důkladném výzkumu a přiznaně propojuje skutečné postavy a události s fiktivními osudy.

Gad Šimron, který přijel knihu do Prahy představit, řekl, že román je částečně založen na jeho rodinné historii. Český čtenář zná tohoto autora z knih *Exodus podle Mosadu* (o zmíněné záchraně etiopských Židů) a *Poprava Kata z Rigy* (obě z produkce nakladatelství Zed').

Vydalo nakl. Zed' v Praze roku 2025. Z angličtiny přeložila Leona Šmelcová; 408 stran, dop. cena 398 Kč (v e-shopu nakladatelství 339 Kč).

DENÍK ANNE FRANKOVÉ

Zvuková adaptace

■ Zvuková adaptace *Deníku Anne Frankové* vznikala čtyři roky. Obsahuje autentické zápisky od Anne Frankové, zveřejněné v *Souborném vydání* (nakl. Triáda 2022), a řadu dokumentárních textů, svědectví a odborné literatury. Výsledná nahrávka sestává ze čtrnácti asi pětadvacetiminutových kapitol a účinkuje v ní dvanáct vynikajících českých hereček a herců (v hlavní roli Magdaléna Borová, jako Annina imaginární přítelkyně Kitty Zuzana Stivínová, jako otec Otto Martin Finger atd.). Scénář a režie: Miroslav Bambušek, hudba Tomáš Vtípil, dramaturgie: Robert Krumphanz. K nahrávce je přiložen booklet s po-

KNIHY VÝSTAVY UDÁLOSTI



drobnými informacemi o projektu a fotografiemi Karla Cudlína z natáčení.

Vydalo nakl. Triáda v Praze roku 2025; dop. cena CD je 449 Kč (v e-shopu nakladatelství 399 Kč).

Karolina Pasternak

AGNIESZKA HOLLAND

■ Filmová novinářka Karolina Pasternak přináší v autorizovaném životopisu slavné polské režisérky Agnieszky Holland řadu dosud známých, ale také dosud nezveřejněných informací. Mimo jiné píše o tom, jaké bylo režisérčino dětství po otcově tragické smrti, proč se mezi tolika talentovanými polskými filmaři vydala za kariérou na Západ či jak se jako svobodná matka-emigrantka dostala do Paříže a jak se jí podařilo prorazit v Hollywoodu.

Vydalo nakl. Grada v Praze. Z polštiny přeložila Tereza Vlachová; 320 stran, dop. cena 599 Kč.

KAREL CUDLÍN:

NOVÁ KNIHA O IZRAELI

■ Snímky Karla Cudlína nemusíme našim čtenářům představovat, a tak jen upozorňujeme na to, že na jaře roku 2026 vydává spolek předních českých dokumentárních fotografů 400 ASA v limitovaném nákladu jeho výpravnou fotografickou publikaci s názvem *Burning Love*. Kniha zahrnuje sto uměleckých černobílých snímků Izraele, které vznikaly v průběhu třiceti let a na nichž

Cudlín citlivě a originálně zaznamenává vývoj společnosti, lidí z nejrůznějších prostředí i krajiny zkoušené permanentními konflikty. Prezenci knihy doprovází velká výstava v Klausově synagoze v Praze od května do září 2026.

Autorem textu je známý izraelský vinař, novinář a spisovatel Tzur Shezaf, editor-kou projektu je šéfkurátorka Židovského muzea v Praze Misha Sidenberg. V současné době probíhá na portálu Donio sbírka na její přípravu a tisk, takže k vydání můžete přispět, nebo si ji za 1200 Kč předplatit. Odkaz: donio.cz/burning-love-fotograficka-publikace-karla-cudlina.

FESTIVAL

KE STOLETÍ ARNOŠTA LUSTIGA

■ V prosinci začíná mezinárodní kulturní multižánrový festival, jež u příležitosti 100. výročí narození spisovatele, předního autora šoa Arnošta Lustiga (nar. 21. prosince 1926) pořádá Nadační fond Arnošta Lustiga ve spolupráci s dalšími organizacemi.

Celý festival slavnostně zahájí kulatý stůl s literárními vědci, který se koná **9. prosince** od 19 hodin v Knihovně Václava Havla (Ostrovní 13, P 1) za přítomnosti Evy Lustigové, spoluzakladatelky a předsedkyně správní rady Nadačního fondu A. L. Debaty se zúčastní literární vědec, šéf Moravské zemské knihovny v Brně Tomáš Kubíček, literární historik, editor a básník z Jihočeské univerzity v Českých Budějovicích Michal Bauer a spisovatelka Ladislava Chateau. Diskuse se zaměří na přínos Lustigova díla české i světové literatuře a filmu, jeho humanistické poselství a trvalou aktuálnost jeho odkazu. Večerem bude provázet Karolína Koubová.

(K účasti se laskavě registrujte na adrese knihovny www.vaclavhavel.cz.) Program festivalu, jenž potrvá po celý rok 2026, naleznete na www.al100.lustigfoundation.cz.

IZRAEL JAKO

ZRCADLO GLOBÁLNÍ POLITIKY

■ Dne **15. prosince** od 19 hodin se v Knihovně Václava Havla koná debatní večer k prezentaci publikace *Izrael. Židovský stát v rozpadajícím se světě*, již vydalo Fórum pro média, kulturu a civilizaci ve spolupráci s deníkem *FORUM 24*. Diskutují rozhlasový komentátor Jan Fingerland, diplomat a novinář Petr Janyška a historik a publicista Martin Kovář. Moderuje historik a filozof Petr Hlaváček, hlavní editor deníku *FORUM 24*.

ŽIDOVSKÁ OBEC PRAHA

Maiselova 18, P 1

Káva o půl čtvrté

■ V úterý **9. prosince** přijde na Kávu **Jan Jiráň**, herec, muzikant, písničkář, režisér a humorista, kulturní publicista, který je od roku 1987 členem pražského Divadla Ypsilon.

Kavárna je otevřena od 14.30, program začíná v 15.30. Přípravil a moderuje Honza Neubauer.

ŽIDOVSKÉ MUZEUM V PRAZE

Kulturní program

■ 7. prosince od 14.00 (dílňa ŽMP – dvůr, Maiselova 15, P 1): Nedělní dílna pro děti: O zázracích. Zveme vás na kreativní dílnu inspirovanou blížícím se svátkem Chanuka. Chybět nebudou ani sladké koblihy. Součástí odpoledne je návštěva Španělské synagogy. Vstup volný.

■ 11. prosince od 18.00 (auditorium OVK, Maiselova 15, Praha 1, 3. patro): Přednáška *Transgenerační trauma a současné podoby romské a sintské identity* romistky Renaty Berkýové se zaměří na zkušenosti druhé a třetí generace rodin přeživších Romů a Sintů. Vstupné 60 Kč.

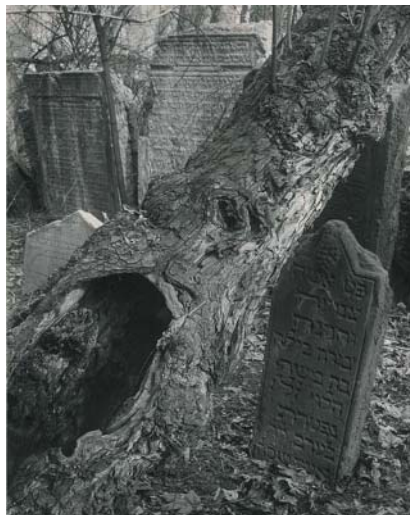
■ 18. prosince od 18.00 (Maiselova synagoga, Maiselova 10, P 1): Koncert. Seznamte se s albem *TIKTIN*, za kterým stojí houslistka Maria Ślawek, kontrabasista Tomasz Januchta a Lutoslawski Quartet. Album, nahrané v jedné z nejstarších polských synagog v Tykocině, propojuje díla Mieczysława Weinberga, Andrzeje Panufnika a Johanna Sebastian Bacha. Pražský koncert nabídne výběr skladeb, které spojují minulost a současnost. Vstup volný.

■ 21. prosince od 18.00 (Španělská synagoga, Věžeňská 1, P 1): *Oj, Chanuke mit chuce!* Oslava svátku světel s vystoupením jidiš popové hvězdy. Chanukový večer, který jsme připravili ve spolupráci s pražskou progresivní židovskou komunitou Ec chajim. Večer zahájí ředitelka muzea Pavla Niklová, moderování se ujme Anna Nosková, předsedkyně Ec chajim. Rabin David Maxa přiblíží význam svátku a zažehneme s ním chanukové světlo.

Akce vyvrcholí koncertem jidiš zpěvačky Ley Kalisch, známé jako Rebetzin Lea. Poprvé vystoupí s kytaristou a rabinem Tobiasem Mossem a kubánským perkusionistou a trombonistou Nelsonem Williamsem Herrerou. Těšte se na židovské melodie a jidiš texty s latinským groovem a popem. Vstupné 500 Kč.

■ Bližší info na www.jewishmuseum.cz.

KULTURNÍ POŘADY



Tibor Honty: Starý židovský hřbitov.

MALÝ MEHRIN (Videňská 14, Brno)

■ 11. prosince od 18 hodin: *Jak se slaví Svátek světel?* Večer s Juditou Kopotovou o svátku Chanuka, chybět nebude lehké sváteční občerstvení. Vstupné dobrovolné.

■ Audiovizuální výstava dopisů z období holokaustu *Hlasy* byla prodloužena do **19. března 2026**. Přijďte se seznámit s hlasy, které reprezentují pět moravských příběhů pomocí AI technologií. Výstupy jejího zpracování dobových zdrojů jsou doplněné o historický kontext všech příběhů a rozhovory s potomky autorů dopisů.

■ Celý program naleznete na www.maly-mehrin.cz.

KAMENY ZMIZELÝCH V CHRUDIMI

■ Ve čtvrtek **4. prosince** od 15 hodin se ve Fibichově sále Muzea v Chrudimi (Široká ul. 85) koná v předvečer 83. výročí deportace místních Židů do koncentračních táborů pietní akt k uctění jejich památky. Při této příležitosti se uskuteční také představení knihy *Kameny zmizelých v Chrudimi* od Alžběty Langové. Zazní úryvky z této publikace, která detailně, textem i obrazem (na dobových snímcích a dokumentech), zachycuje osudy židovských spoluobčanů. Kniha vychází v česko-anglické verzi. Slavnosti se mj. zúčastní ředitel Památníku Terezín Jan Roubínek a senátor Jan Pírk. Programem provází herec Petr Vacek.

SPOLEK IRENE

Přednáška dobrovolníka na Ukrajině

■ Spolek Irene zve na přednášku Štěpána

Adama, dobrovolníka neziskové organizace Koridor UA, která posílá humanitární pomoc na Ukrajinu. Reagujeme tak na fakt, že v programovém prohlášení vznikající vlády České republiky chybí závazek pomoci napadenému státu a také osud neziskových organizací v ČR je nyní nejistý. Chceme přesto věřit, že pomoc Ukrajině bude moci pokračovat v nezměněné míře.

Přednáška se koná **14. prosince** v prostorách Oddělení pro vzdělávání a kulturu Židovského muzea, Praha 1, Maiselova 15, 3. patro, v 18.00. Vstupné 150 Kč.

DĚTSTVÍ POD HÁKOVÝM KŘÍŽEM

■ Národní pedagogické muzeum J. A. Komenského (Valdštejská 20) otevírá na začátku prosince novou výstavu s názvem *Dětství pod hákovým křížem*, která se zaměřuje na osudy dětí a mladistvých v době Protektorátu Čechy a Morava. Širší časové vymezení 1939–1947 umožňuje zachytit nejen období nacistické okupace, ale také léta bezprostředně po skončení války.

Výstava je doplněna interaktivními prvky, které mladším návštěvníkům umožňují lépe porozumět době a díky plnění různých úkolů jim některé situace přiblížit z perspektivy tehdejších dětí. Nechybějí autentické předměty z období protektorátu a poválečné doby – hračky, knihy, učebnice, oděvy, lékařské náčiní i předměty z UNRRA. Expozice potrvá do **listopadu 2026**.

GALERIE JOSEFA SUDKA

■ Do **25. ledna 2026** lze v komorní Galerii Josefa Sudka na Úvoze (Úvoz 24, P 1) zhlédnout výstavu *Tibor Honty – Sociální fotografie 1935–1968*.

Rodák z východoslovenského městečka Krompachy Tibor Honty (1907–1968) vytvářel v průběhu 30. let a na začátku války snímky z nouzových kolonií, zachycoval život na vltavské navigaci a opakovaně se vracel k tématu poutí, cirkusů a „světských“ kolem nich. Zvláštní pozornost pak věnoval dětem, nuzným postavčkám u maringotek a střelnic, ale i opičkám a psům, průvodcům těchto věčných poutníků. Tyto fotografie jsou atmosférou blízké italskému filmovému neorealismu čtyřicátých let, některé z nich pak autor zařadil do cyklu *Maringotky* (1940–1958). Kromě něj vytvořil mj. cykly *Ze starého hřbitova* (1942) nebo *Starý židovský hřbitov* (1952). Kurátorem výstavy je Jan Mlčoch. Je přístupná ve středu, v sobotu a neděli, 11–17 hodin.

LAUDEROVY ŠKOLY V PRAZE

■ Srdečně zveme na tradiční chanukový bazar, který se koná **16. prosince** od 14.30 v naší škole v Belgické ulici. Jako vždy bude bohatá nabídka košer občerstvení, rukodělných výrobků i služeb. Výdělek letos použijeme na nákup nového sportovního vybavení v tělocvičně a na hřišti. *lš*

CHANUKA V MAISLOVCE

■ Vážené dámy, vážení pánové, zveme vás na tradiční chanukový společenský večer, který se uskuteční v neděli **14. prosince** od 19 hodin ve velkém společenském sále v Židovské radnici v Maislovce ulici 18.

První svíčku na chanukovém svícnu zapálí vrchní pražský rabín David Peter a kulturním programem vás provede Eliáš Gaydečka.

Na klavír a violoncello zahrají Kateřina Ochmanová a Judita Škodová, vystoupí dětský sbor Lauderových škol Kol hanešama a Laudband, chanukové příběhy přečtou Carmen Mayerová a Petr Kostka. Po programu zahrají DJové Radia 1 Petra Ludvíková a David Štěrbáček.

Lístky za 200 Kč (dospělí) a 100 Kč (senioři a mládež) jsou k zakoupení do 12. prosince 2025 v pokladně ŽOP, v Kavárně na balkoně a v sekretariátu Lauderových škol. Vstupenky bude možné zakoupit i na místě.

Chanukové občerstvení připraví restaurace Šalom, restaurace bude otevřena od 18 do 19 hodin. Občerstvení si můžete zakoupit ve 3. patře. Těšíme se na vás!

SVÁTKY SVĚTEL V JERUZALÉMSKÉ SYNAGOZE

■ Židovská obec v Praze vás srdečně zve na Svátky světél v Jeruzalémské synagoze ve středu **17. prosince** od 16 hodin. Požehnání pronese a čtvrtou svíci zapálí vrchní pražský rabín David Peter, zazpívají děti z divadla Feigele. Harfíčky zazní pod vedením Pavly Vondráčkové, zahraje klezmer kapela HaChucpa. Odpolednem, jehož hosty budou také Kristýna Hrušínská a David Kraus, provede Milan Hein.

Upozornění: synagoga není vytápěna.

PŘEDPLATNÉ ROŠ CHODEŠ 2026

Děkujeme za Váš zájem o měsíčník Roš chodeš, velmi si ho vážíme a doufáme, že potrvá i nadále.

■ **Předplatné pro ČR, papírové:** Předplatné pro rok 2026 se nemění. Abonmá pro Českou republiku (klasické papírové vydání) **zajišťuje výhradně firma SEND.**

VÝZVY, ZPRÁVY INZERCE

Stávajícím předplatitelům distributor SEND automaticky předplatné obnoví a zašle výzvu k jeho zaplacení s informací, jak postupovat. Předplatné časopisu si lze objednat (nebo obnovit) on-line na časopisovém portálu www.SEND.cz takto: vpravo nahoře zadáte do okénka „hledání“ Roš chodeš, naskočí Vám možnost objednání vyplněním formuláře. Objednat si časopis lze snadno i telefonicky ve všední dny od 8 do 18 hodin přes call centrum 225 985 225 (mobil 777 333 370) nebo zasláním e-mailové zprávy na adresu send@send.cz. Platit lze on-line, kartou, převodem i složenkou, kterou SEND zasílá. Roční předplatné papírového vydání stojí 600 Kč, půlroční 300 Kč.

■ **Objednávky předplatného v elektronické podobě (PDF) a do zahraničí (papírové i PDF):** Předplatné zajišťuje redakce *Roš chodeš*, e-mail: roschodes@sefer.cz. Na této adrese nebo na telefonních číslech 226 235 217 a 605 319 468 (mobil) Vám rádi zodpovíme veškeré dotazy týkající se předplatného.

Roční předplatné elektronicky v PDF stojí **500 Kč**.

Roční předplatné papírového vydání stojí do EU **1000 Kč** (nebo ekvivalent částky v EUR); do zámoří a mimo EU **1300 Kč** (nebo ekvivalent částky v EUR nebo USD).

■ **Platební údaje pro všechny tyto druhy předplatného (tj. v PDF a do zahraničí) jsou následující: číslo účtu: 030031-1936511339/0800 u České spořitelny, a. s. (IBAN CZ14 0800 0300 3119 36511339; BIC GIBACZPX); variabilní symbol: 122026; údaj příkazce: jméno předplatitele.**

Do všech objednávek, které posíláte do redakce, prosíme, uveďte jméno předplatitele, poštovní adresu a u elektronického zasílání nezapomeňte na e-mail.

Přejeme Vám všem pokud možno klidný a nadějný rok 2026. red.

AD: OTEVŘENÝ DOPIS K VÝROČÍ 7. ŘÍJNA

V minulém čísle jsme uveřejnili otevřený dopis rektorce AMU, který se týkal propalestinských akcí na FAMU a dalších vysokých školách, a to v den druhého výročí útoku teroristů Hamásu na izraelské civilisty 7. října 2023, jež zaslali absol-

venti a pedagogové FAMU a mnoho osobností našeho kulturního života. Publikujeme proto i odpověď paní rektorky.

V dnešní době jsme zahlceni obrazy a informacemi, které kladou velké nároky na naši empatii, uvážlivost a schopnost přiměřené reakce směřující k obecnému dobru. Jsme pod neustálým emocionálním tlakem a máme bytostně lidskou potřebu se angažovat.

7. říjen je dnem, kdy by si veškerý civilizovaný svět měl připomenout příčinu, která vedla k rozpoutání izraelské války s Hamásem a tragédii palestinského lidu, války, ve které trpí statisíce lidí, kteří jsou mezi dvěma ohni, na jedné straně jsou lidskými štíty Hamásu, na druhé straně obětmi izraelské války. Nesmíme ale zapomínat, že celá tragédie začala nevyprovokovaným útokem na civilisty, jejich systematickým vražděním, brutálním mučením, znásilňováním a následným odvezením do zajetí.

Protest studujících byl mimořádně nevhodně načasovaný a společensky obtížně přijatelný, proto se lze jen stěží divit, že vyvolal ostrou reakci odborné obce i veřejně známých osobností. Samotné vyvěšení palestinských vlajek není ještě projevem antisemitismu, ale situace na západních univerzitách ukazuje, že taková akce může být začátkem procesu, na jehož konci je šikana izraelských studentů, názorových oponentů, umlčování, zastrasování a fyzické napadání. Z tohoto důvodu je možné vnímat tuto akci a zejména pak její načasování jako společensky velmi rizikové a nevhodné.

Vysokoškolský zákon neumožňuje rektorovi zasahovat do vnitrořádkového dění. Rektor může pouze nabádat ke zdrženlivosti, soudnosti a rozumnému dialogu. Pravomoc a odpovědnost moderovat dění na fakultě má naopak děkan, a to tak, aby se atmosféra na fakultě nezhoršovala a nevyústila až v odchod kvalifikovaných pedagogů, což může mít za následek snížení kvality vzdělávání a odcizení odborné veřejnosti. Reakce fakulty by měla být apelem na respekt a slušnost. Měla by vytvářet bezpečné prostředí pro všechny a být platformou pro výměnu názorů. Z vyostřené komunikace vzejdou jen konflikty a nejvíc poškozeno bude dobré jméno fakulty.

Dovoluji si tedy vyzvat zúčastněné strany ke zdrženlivosti a dialogu primárně na půdě fakulty, nikoliv v médiích nebo na sociálních sítích.

*Ingeborg Radok Žádná, rektorka AMU
28. října 2025*

ŽNO BANSKÁ BYSTRICA

Srdečne blahoželáme našim členom, ktorí v mesiaci **decembri** slávia sviatok svojich narodenín: pani Anna Feriančíková, nar. 1.12. – 88 rokov; pani Alica Frühwaldová, nar. 11.12. – 78 rokov; pani Zuzana Turčanová, nar. 5.12. – 62 rokov, a pán Dušan Hrnčiar, nar. 8.12. – 48 rokov. Všetkým úprimne prajeme veľa zdravia.

Ad mea veesrim šana!

ŽNO BRATISLAVA

V **decembri** oslávia narodeniny: pani MUDr. Katarína Blatná – 75 rokov; pán MUDr. Juraj Czikk – 74 rokov; pani Katarína Engelová – 77 rokov; pán Ján Fränkl – 80 rokov; pani MUDr. Dagmar Gavorníková – 70 rokov; pani Soňa JUDr. Goltenbergová – 81 rokov; pani Dagmar Chorvátová – 78 rokov; pani Judita Kramerová – 71 rokov; pani MUDr. Viera Lesná – 79 rokov; pani Doc. PhDr. Katarína Podoláková – 82 rokov; pán Ing. Peter Redlich – 83 rokov; pán Juraj Salner – 82 rokov; pán MUDr. Peter Stanko – 79 rokov; pani Magdaléna Špotáková – 71 rokov; pani Eva Švigutová – 82 rokov; pani Herta Vyšná – 95 rokov; pán Tomáš Weiss – 65 rokov, a pani Eva Zobelová – 78 rokov. Všetkým prajeme veľa zdravia.

Ad mea veesrim šana!

ŽNO BRNO

V **prosinci** oslaví narodeniny: pan Ivo Rotter, nar. 3.12. – 95 let; pan Pavel Pisk, nar. 7.12. – 59 let; pan Petr Bureš, nar. 14.12. – 48 let; pani Magdalena Shira Strachová, nar. 14.12. – 51 let; pani Olga Flasarová, nar. 16.12. – 72 let; pan Marek Ohad Müller, nar. 20.12. – 50 let; pan Jiří Berger, nar. 22.12. – 81 let; pani Eugenia Kuznetcova, nar. 22.12. – 38 let, a pani Tatjana Pelíšková, nar. 24.12. – 70 let. Oslavencům přejeme vše nejlepší.

Ad mea veesrim šana!

ŽNO DĚČÍN

V **prosinci** oslavují: pan Mgr. Tomáš Bergman, pani Petra Frejlichová a pani Olga Ruth Pavlátová.

Ad mea veesrim šana!

ŽNO KOŠICE

Blahoželáme našim členom, ktorí v mesiaci **december** oslávia narodeniny: pani MUDr. Juliana Filová – 89 rokov; pani Magdalena Egryová – 78 rokov; pán Alexander Mittelman – 73 rokov; pani Edita Šalamonová – 102 rokov; pani Mária Bayerová – 87 rokov; pani Eva Weizen-



va – 73 rokov, a pán Mikuláš Ecker – 60 rokov. Prajeme im veľa zdravia.

Ad mea veesrim šana!

ŽO LIBEREC

V **prosinci** oslaví narodeniny pani Věra Studená, nar. 21. 12. – 78 let. Přejeme jí pevné zdraví a životní spokojenost.

Ad mea veesrim šana!

ŽO OLOMOUC

V **prosinci** oslaví narodeniny: pan Martin Cvrkál, nar. 27.12. – 52 let; pan Miroslav Dostál, nar. 25.12. – 68 let; pani Renata Gregorová, nar. 24.12. – 56 let; pan Jiří Klimeš, nar. 2.12. – 50 let; Eva Klimešová, nar. 3.12. – 13 let; pan MUDr. Oto Košta, nar. 14.12. – 69 let; pan Roman Majer, nar. 28.12. – 47 let; pan David Novotný, nar. 4.12. – 23 let; pani Eva Poláková, nar. 9.12. – 72 let; pan Ing. Stanislav Poskočil, nar. 13.12. – 91 let, a pani doc. PhDr. Lucy Topolská, CSc., nar. 31.12. – 92 let. *Ad mea veesrim šana!*

ŽO OSTRAVA

V **prosinci** oslaví narodeniny: pani Eva Spasovová – 56 let; pan Ing. Vladimír Weis – 79 let; pan David Dvořák – 26 let; pani JUDr. Jana Graňáková – 64 let; pani Helena Jungerová – 79 let; pani Lea Bergerová – 23 let, a pan Jindřich Markovič – 78 let. *Ad mea veesrim šana!*

ŽO PLZEŇ

V **prosinci** oslaví narodeniny naši členové: pani Rita Měšťanová – 62 let, pani Eva Šašková – 74 let, a pan Petr Uhel – 49 let. Všem našim jubilantům přejeme pevné zdraví a osobní spokojenost.

Ad mea veesrim šana!

ŽO PRAHA

V **prosinci** oslaví narodeniny: pan Gérard Apelbaum, nar. 21.12. – 77 let; pani Eva Bastlová, nar. 22.12. – 94 let; pani Daniela

Bočanová, nar. 26.12. – 80 let; pan Tomáš Dražan, nar. 12.12. – 86 let; pan Petr Feldstein, nar. 8.12. – 82 let; pan Jefim Fištejn, nar. 23.12. – 79 let; pani Natalija Hradecská, nar. 20.12. – 80 let; pani Eva Hrudová, nar. 22.12. – 80 let; pan Daniel Kedar, nar. 1.12. – 76 let; pani Marie Konětorská, nar. 23.12. – 78 let; pan Zdeněk Martínek, nar. 6.12. – 81 let; pan Juraj Moravec, nar. 4.12. – 78 let; pan Jan Prokeš, nar. 8.12. – 76 let; pan Miroslav Prokeš, nar. 17.12. – 78 let; pani Alexandra Štefanová, nar. 23.12. – 78 let; pani Eva Váchová, nar. 17.12. – 77 let; pani Michaela Vidláková, nar. 30.12. – 89 let, a pani Brenda Kay Žejdl, nar. 13.12. – 75 let. Všem přejeme pevné zdraví.

Ad mea veesrim šana!

Úmrť

S lítostí oznamujeme, že 2. listopadu zemřel ve věku 88 let pan Jan Hála. Nechť je jeho duše přijata do svazku věčného života!

Zichrono livracha.

Se smutkem oznamujeme, že v Izraeli zemřel ve věku 77 let pan Jindřich Yoram Grozner. Nechť je jeho duše přijata do svazku věčného života! *Zichrono livracha.*

ŽNO PREŠOV

V mesiaci **november** oslávili svoje narodeniny: pán Ladislav Brenner – 74 rokov; pani Mária Červeňáková – 67 rokov, a pán MUDr. Martin Hrehorčák – 54 rokov.

Ad mea veesrim šana!

V **decembri** oslávia svoje narodeniny: pani MUDr. Zuzana Červeňáková – 70 rokov; pani Zuzana Frličková – 61 rokov; pán Marcel Izrael – 48 rokov, a pán Bernard Lichtig – 78 rokov. Všetkým oslavencom prajeme všetko najlepšie a hlavne pevné zdravie.

Ad mea veesrim šana!

ŽNO TRENČÍN

V **decembri** oslávia svoje narodeniny: pán JUDr. Branislav Bogner, nar. 21.12. – 50 rokov; pán Petr Bogner, nar. 25.12. – 60 rokov, a pán Peter Hodál, nar. 2.12. – 56 rokov. Prajeme im všetko najlepšie.

Ad mea veesrim šana!

ŽO TEPLICE

V **prosinci** oslaví narodeniny pan Jiří Merta, nar. 4.12. – 32 let, a pani Alice Sikyťová, nar. 5.12. – 61 let.

Ad mea veesrim šana!

KRIZE V BBC

Média v listopadu sledovala krizi britské rozhlasové a televizní veřejnoprávní stanice BBC, konkrétně odhalení, že v jejím programu *Panorama* byly účelově sestřihány úryvky z projevu amerického prezidenta Donalda Trumpa ze 6. ledna 2021. Po několika týdnech mlčení rezignovali generální ředitel korporace Tim Davie a Deborah Turnessová, výkonná ředitelka BBC News. Jak upozorňuje web Times of Israel, BBC však čelila kritice a obviněním z neobjektivitu kvůli zpravodajství o antisemitismu, válce v Gaze a Izraeli obecně již dlouho.

Loni byla zveřejněna zpráva, kterou postavili výzkumníci pod vedením britsko-izraelského právníka Trevora Assersona. Zahrmovala analýzu prvních čtyř měsíců zpravodajství o válce v Gaze. Zpráva naznačila, že BBC během této kritické fáze konfliktu porušila vlastní redakční pokyny více než 1500krát. Ke stálým zpravodajství patřilo, že Izrael byl spojován s genocidou mnohem častěji než Hamás, že zpravodajové a komentátoři většinou neoznačovali Hamás jako teroristy, ale „militanty“ nebo že BBC přikládala „neopodstatněný význam“ sporným údajům Hamásu o počtu obětí v Gaze a rovněž zveřejňovala nepodložená obvinění z válečných zločinů spáchaných izraelskými silami.

Letos v únoru stanice odvysílala dokument *Gaza: How to Survive a Warzone*, přičemž se diváci nedozvěděli podstatnou skutečnost, že průvodcem po válečné zóně v Gaze byl syn předního představitele teroristické organizace Hamás. Po kritice a vyšetřování britského mediálního regulačního úřadu Ofcom bylo řečeno, že program byl „podstatně zavádějící“ a dopustil se „klamání veřejnosti“. Následovala veřejná omluva a stažení snímku z vysílání.

Zdrojem sporů a kritiky je dlouhodobě vysílání BBC v arabštině. Zatímco v anglicky mluveném zpravodajství BBC Arabic se aktéři ještě „drží“, jiné to je v jeho arabské verzi, kdy mluvčí dávají otevřeně najevo nenávist vůči Izraeli a Židům.

Vzhledem k tomu, že zpravodajství BBC, kdysi vzor objektivitu a spolehlivosti, sleduje zhruba 418 milionů lidí po celém světě, mají jeho informace nezměrný dosah. Danny Cohen, bývalý ředitel BBC Television, konstatoval: „O tom, že BBC pomohla šířit lži Hamásu po celém světě a podnítila antisemitismus doma, není pochyb.“

ZPRÁVY ZE SVĚTA



Britský premiér se připojil ke Dnu dobrých skutků.

NORIMBERSKÝ PROCES: 80 LET

Před 80 lety, 20. listopadu 1945, byl v norimberském Justičním paláci zahájen soud s hlavními představiteli nacistického Německa. Na lavici obžalovaných usedli nejvýznamnější aktéři třetí říše, od Hermanna Göringa po Rudolfa Hesse, kteří byli voláni k odpovědnosti za zločiny proti míru, válečné zločiny a zločiny proti lidskosti. Poprvé v moderní historii byli političti a vojenští představitelé souzeni za porušení základních principů lidskosti. Aby je mohly soudit, vytvořily spojenecké mocnosti mezinárodní vojenský tribunál.

Proces trval deset měsíců a byl první velkou globální mediální událostí, kterou sledovaly stovky novinářů. Dnes představuje zlomový bod v historii mezinárodního práva a mezinárodního vědomí.

NÁSILÍ NA ZÁPADNÍM BŘEHU

V říjnu a listopadu eskalovalo násilí na Západním břehu. Na sto židovských extremistů zničilo nákladní automobily, zemědělskou půdu a mlékárnu poblíž Bejt Lid. V půli listopadu, vtrhly desítky osadníků do palestinské vesnice Džeba, zapálily domy a vozidla a zranily čtyři Palestince. Premiér Benjamin Netanjahu varoval, že „malá extremistická skupina“ se pokusila vzít zákon do svých rukou. „Vyzývám orgány činné v trestním řízení, aby s výtržníky naložily dle zákona.“ Dle údajů izraelské armády došlo v uplynulém čtvrtletí k 85 útokům osadníků na Palestince.

MITZVAH DAY

Třetí listopadový týden se ve Velké Británii konal již podvacáté Mitzvah Day, Den dobrých skutků, který zahájila židovská komunita a zapojují se do něj tisíce dobrovolníků z rozmanitých prostředí. Ti distribují potraviny, šatstvo a hygienické potřeby sociálně slabým a bezdomovcům, navštěvují domovy seniorů nebo se snaží zlepšit životní prostředí ve svém okolí. Letos se distribuovalo přes 5000 porcí polévky. Vaření a rozdávání polévky uspořádal i premiér Keir Starmer v Downing Str. 10.

OLMERT V OXFORDU

Bývalý izraelský premiér Ehud Olmert nemohl vystoupit v debatní společnosti Oxfordská unie na Oxfordské univerzitě, protože protestujícíablokovali vchod do budovy a vtrhli do prostor klubu. Ostraha musela protestující vyvést, a akce tak byla zrušena. Olmert je přitom hlasitým veřejným kritikem premiéra Netanjahua.

K incidentu došlo poté, co tento klub podpořil názor, že Izrael představuje „větší hrozbu pro stabilitu regionu“ než Írán.

ARCHIV FILMU ŠOA

Letos 27. listopadu jsme si připomněli sté výročí narození Clauda Lanzmanna (1925–2018), novináře, filmaře, kronikáře holokaustu. Při této příležitosti otevřelo Židovské muzeum v Berlíně výstavu, která poprvé zpřístupňuje zvukový archiv Lanzmannova proslulého monumentálního dokumentárního filmu *Šoa* (1985), jenž sestává výhradně z rozhovorů s přímými aktéry holokaustu. Sbírka obsahuje 152 dosud neznámých audiokazet. Expozice potrvá do dubna 2026. (am)

רוש חודש
ROŠ CHODEŠ

Vydává Federace židovských obcí v ČR, Maiselova 18, 110 01 Praha 1, IČO: 00438341, www.fzo.cz. Redakce a administrace: Izraelská 1, 130 00 Praha 3, telefon/fax 226 235 217, e-mail: roschodes@sefer.cz. Redakce: Alice Marxová (šéfredaktorka), Jiří Daniček. Sekretariát a výtvarná spolupráce: Anna Tomášková. Vychází měsíčně, nevyžádané rukopisy se nevracejí. Číslo indexu 47 680. Předplatné zajišťuje jménem vydavatele společnost SEND Předplatné, spol. s r. o. (www.send.cz; call centrum 225 985 225; mobil 777 333 370; e-mail: send@send.cz). Předplatné pro Slovensko: MAGNET press Slovakia, s. r. o., P. O. Box 169, 830 00 Bratislava, tel.: 00421-2-67201931-33, fax: 00421-2-67201910 (20,30), e-mail: predplatne@press.sk. Předplatné do zahraničí a v elektronické podobě vyřizuje administrace *Roš chodeš*. MKČR E922, ISSN 121074 68. Toto číslo vychází 1. 12. 2025.

Cena 50 Kč (2,20 €)